

SLU

Examensarbeten inom

Trädgårdsingenjörprogrammet- Design, 2008: 6.

Förslag till förnyelse av en villaträdgård i Limhamn inspirerat av egnahemsrörelsens trädgårdar

Av: Parvin Mazandarani

Handledare:

Angelika Blom

Karin Svensson

Examinator:

Allan Gunnarsson

FÖRORD

Detta är ett examensarbete inom trädgårdsingenjörprogrammet med inriktning på design, utfört vid institutionen för landskapsplanering, Alnarp, Sveriges lantbruksuniversitet, SLU. Arbetet omfattar 15 hp poäng på C nivå.

Arbetet är främst baserad på litteraturstudier med komplettering i form av samtal med fackliga personer. Gestaltungsförslaget är inspirerat av studierna om egnahemsträdgårdar.

Jag vill tacka alla som på olika sätt hjälpt till med detta arbete: Min familj som var min uppdragsgivare och ställt upp för alla diskussioner och samtal. Min dotter Panak som var tålmodig med mitt arbete. Mina personliga korrekturläsare Ghazal Hashemian och Kalle Karlsson för deras kloka synpunkter om text och innehåll, speciell K. Karlsson för hans beskrivande skildringar om egnahemsrörelsen. Mohsen Hashemian för hans tilltalande bilder och hans tips och hjälp med layouten. Alla kontaktpersoner som varit betydelsefulla för mitt arbete. Eva Gustavsson för hennes hjälp med material och information. Alla personer och myndigheter som delade sina bilder med mig. Och inte minst mina handledare Angelika Bloom och Karin Svensson för deras effektiva synpunkter och tips.

En speciell tack till Alnarps bibliotek, Malmö stadsbibliotek och Malmö högskolas bibliotek för deras trevliga och hjälpsamma personal.

Parvin Mazandarani

Malmö den 21 januari 2008

SAMMANFATTNING

Befolkningstillväxten i Europa och därmed i Sverige var enorm under 1800-talet.

Resultatet blev bostadsbrist i större delen av Europa.

Trångboddhet, fattigdom och utvandring var en samhällsfråga i Sverige.

Egnahem som i början var en idé från England och Tyskland blev en politisk åtgärd och svaret på de miserabla sociala förhållandena i Sverige.

Syftet med egnahem var att motverka inflyttningen till städer, utvandring och hjälpa de nyinflyttade i städerna med bostad. Med ett statligt lån och upplåtande av mark som vissa kommuner och somliga förmögna personer bidrog med, kunde folk skaffa bostad med en bit tillhörande mark.

Trädgårdsstaden med dess *utopiska* idé, engelsk trädgårdar, idéer med rötter i allmogeträdgårdarna och massvis med böcker och tidskrifter var inspirationskällor(se vidare avsnittet EGNAHEMSTRÄDGÅRDAR I SVERIGE). Ur detta föddes egnahemsträdgårdarna.

Mitt studieobjekt är min och min familjs egen villa i Limhamn, sydväst om Malmö som byggdes 1912 under egnahemsträdgårdarnas era. Trädgården och byggnaden har fortfarande spår och element från egnahemstiden.

Mitt förslag är inspirerat av egnahemsstilen med en nytänkande design som svarar mot dagens behov och det intensiva livet; en ganska lättskött grön miljö. En mer lugnande trädgård med enkla linjer, en trädgård som trots att den är omringad av grannar och gator bjuder in harmoni och drömmar.

SUMMARY

The population growth in Europe and with that in Sweden was enormous under 18th century. The results became housing shortage in large part of Europe.

Tight residency/ inhabited, poverty and emigration were series of social questions in Sweden.

Private house (*egnahem*) as in the beginning was an idea from England and Germany became a political measure and the answer at those miserable social circumstances in Sweden.

The purpose with the private house (*egnahem*) was to help those new people moved in to towns with place to live and counteract movers to towns and emigration. With the governmental loan and land availability that some municipalities and wealthy people contributed with, could people get a place to live with the small garden.

The city garden (*trädgårdstaden*) with their future idealistic idea/utopia, English gardens, ideas with roots in the old-fashioned gardens (*allmogeträdgårdar*) and lots of books and periodicals were the source of inspirations. From these the private house gardens (*egbahemsträdgårdar*) were born.

Object for my study is my and my family's own house in Limhamn, south west of Malmö which was built in 1912 under private house gardens era. The garden and the building have still trace and element from the time of private house.

My suggestion is inspired by the private home style with a new thinking design that answers to daily need and the busy life style; a rather easy to maintain for green environment.

A more relaxing and peaceful garden with simple design, a garden despite that it is surrounded by neighbours and streets invites in harmony and dreams.

INNEHÅLL

FÖRORD	3
SAMMANFATTNING	4
SUMMARY	5
INLEDNING	9
Bakgrund	9
Mål och syfte	9
Avgränsningar	10
MATERIAL OCH METOD/GENOMFÖRANDE	11
EN HISTORISK STUDIE	13
Limhamns historia	13
EGNAHEMSRÖRELSEN	19
Egnahemslån	20
EGNAHEMSTRÄDGÅRDAR I SVERIGE	22
Böcker och tidningar som inspirationskällor till trädgårdsutformningen	22
UTFORMNING AV EGNAHEMSTRÄDGÅRDAR OCH DESS INNEHÅLL	25
Byggnader	25
Formspråk	26
Träd och buskar- viktiga element	27
Perenner och sommarblommor	27
Trädgården, en fristad	27
Staket	28
Grind	29
Huvudentré och gångar	30
Berså en plats för umgänge och vila	30
Gräsmatta som prydnad	31
Uthus	31
Trädgårdsaktiviteter	31
Trädgårdsmöbler och utsmyckning	32
Växter i egnahemsträdgårdar	33
VÄXTLISTA	34
SAMTIDA STILAR	36
Trädgårdsstaden	36
Platser, representanter för stilen	38
Trädgårdsstad	38
Egnahem	38
Arkitekter och stadsingenjörer	39
LIMNHAMNS KLIMAT	41
Kustförhållande	41
Jord	42
HUSETS BAKGRUND OCH NULÄGE	43
PLANRITNING ÖVER DAGENS LÄGE	48
VÄXTLISTA: BEFINTLIGA VÄXTER	49
ÖNSKEMÅLSLISTA	50
GESTALTNINGSFÖRSLAG	51
Inledning	51
Växt- och material val	51
ILLUSTRATIONSPLAN	52
Entrén	59
På norrsidan	63
DISKUSSION	68
KÄLLFÖRTECKNING	70
Personliga kontakter	70
Tryckta källor	70
Webb	71
Bild förteckning	71

Bakgrund

Genom att titta tillbaka och se på trädgårdshistoria/kulturhistoria kan man alltid lära sig något nytt, få nya perspektiv och bli klokare i sitt tänkande.

Jag har stor respekt för vårt historiska arv och våra traditioner. Man behöver inte fastna i det, men man kan hämta massor av idéer och inspirationer från det förflutna.

Sedan vi köpte vårt hus (2004) i Limhamn har jag alltid varit nyfiken och intresserad av dess historia och bakgrund. Jag ville så gärna veta mer om Limhamn, hur det växte fram och på vilket sätt det blev ett fint område. Jag ville så gärna veta hur trädgården och huset såg ut en gång förut.

Under min studie på trädgårdsingenjörsprogrammet bekantade jag mig med Europas trädgårdshistoria. Sveriges trädgårdshistoria var nästa steg för att komplettera kunskapen. Examensarbetet gav mig idén att göra en studie om villans bakgrund och områdets historia (Limhamn) samt en enkel studie om områdets klimat. Dessa kunde vara en bra stomme för ett vidare designförslag.

Årens gång och alla de stora och små ändringar som har gjorts under alla dessa år har påverkat trädgårdens personlighet och karaktär. Jag och min familj (mina uppdragsgivare) tycker att trädgården ser tråkig och ensidig ut. Det är nu dags att trädgården får en ansiktslyftning vilket behövs för att kunna prägla trädgårdens historiska bakgrund och dess kvalitet i en nytänkande design.

Mål och syfte

Huset är byggt i början av 1900-talet. Det har en tomt på 709 m² med gamla träd och buskar.

Trädgården är intressant som studieobjekt. Både i ett historiskt perspektiv, som ett exempel på en så kallad egnahemsträdgård och ur ett klimatologiskt perspektiv, då Limhamn har ett för Sverige extremt mildt kustklimat.

Målet med examensarbetet har varit att undersöka trädgårdens och stadsdelens historia, samt ta reda på hur trädgården en gång såg ut samt

vilka stilideal som rådde då. Målet är även att utforma ett förslag till en funktionell och estetisk utformning av trädgården med hänsyn till dagens behov och ägarens önskemål, men ändå behålla och förstärka villans historiska identitet.

Avgränsningar

Detta examensarbete behandlar information om egnahemmet ur historiskt perspektiv och stil från ett flertal källor. Denna information ger struktur för hela arbetet och designen vilket gör att villan kan behålla sin historiska identitet trots det nya designförslaget.

Examensarbetet är på 10 poäng och den relativt korta tiden räcker inte för att utföra planteringsplan, kostnadsberäkning och detaljbilder/skisser. Dessa kommer dock att tas fram senare när det är dags att anlägga trädgården.

Planteringar kommer att illustreras med beskrivande text, illustrationsplan och växtlista.

Första gången jag träffade min handledare Karin Svensson fick jag tips av henne om trädgårdens eventuella stil och boken; *Tusen år i trädgården* av Maria Flinck som innehöll en artikel om egnahemsträdgårdar. Denna blev första boken i en kedja av litteraturstudie och blev en grundkärna för mitt arbete.

Jag använde mig även av arkivstudier, internetsökningar och samtal med fackkunniga personer inom området för orientering i ämnet och en djupare och säkrare studie.

Jag tog kontakt med nedanstående organisationer för att kunna kartlägga kvarterets, husets och därmed trädgårdens historia. Att hitta rätt stil till trädgården var av största vikt för att kunna bygga en stomme för hela arbetet:

- Stadsdelsförvaltning Limhamn- Bunkeflo/medborgarkontor var en av de platser som tog emot mig med stor entusiasm. Där fick jag låna en omfattande bok som handlade om Limhamns historia och levnadssätt under gamla tider i Limhamn; *Limhamn från stenålder till nutid* av Eva Dalin & Ella Liliengren.
- Och när det gäller Limhamns historia måste jag även nämna Limhamns museum, lantmäteriet och författaren till boken 'Limhamn från stenålder till nutid', Eva Dalin som bidrog med sina synpunkter.
- Stadshusets arkivhandlingar och speciellt stadsbyggnadskontoret hjälpte mig med att kunna kartlägga villans historia och dess anknytning till egnahemsträdgårdar.

Själva egnahemmet var ett stort mysterium och dilemma där författarna pga. politiska aspekter inte alls var eniga om grunderna till egnahemsrörelsen. Detta orsakade att jag samlade ännu mer material och fördjupade mig mer för att skaffa mig en överblick och kunna hålla mig objektiv.

SMHI hjälpte med ytterligare och mer specificerad information när det gällde Limhamns klimat.

Inventering av växtmaterial och hårdmaterial var ett viktigt moment för att kunna ha en bild/plan på hela tomten och dess innehåll. Jag ritade en plan över hela tomten och huset för att kunna se om det fanns någon avvikelse mellan den gamla planringen som jag hade och dagens läge. Resultatet blev en planritning (se sidan 48) och en växtlista av befintliga växter (se sidan 49).

För att kunna utforma ett nytt designförslag till trädgården skulle jag behöva lyssna till min familj som var min uppdragsgivare plus att jag själv både som ägare och designer hade mina åsikter. Vi var all medvetna och eniga om trädgårdens fördelar, dess brister och det som saknades. Och när det gällde designen hade min familj stort förtroende för mitt arbete. Därför fick jag friheten att göra ett eget arbete. Resultatet blev en idéplan som fick hela familjens godkännande.

Bild 1 Inventering av befintliga växtmaterial.

Bild 2 Måtsättning och inventering.

Limhamns historia

Första gången namnet "Limhamn" överhuvudtaget nämns i historieböckerna är redan 1522. Då berättade man stolt om det växande kalkbruket (*lim* betyder kalk) och dess omgivande hamn. Under de närmast följande århundradena utvecklades Limhamn från en fattig fiskeby till Sveriges viktigaste fiskeläge, med mycket stor betydelse för matförsörjningen till den närliggande och snabbväxande industristaden Malmö.¹

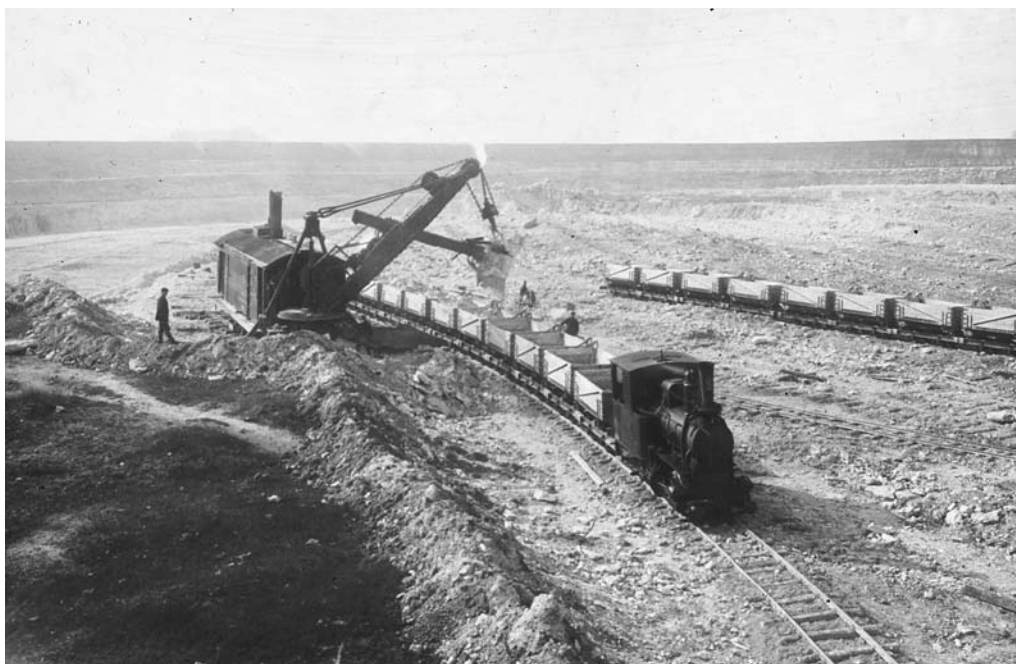

Bild 3 Kalkbruket 1894- Första ångdrivna grävmaxinen med fyrkantiga trävagnar, sk "danska vagnar".

Idag är Limhamns utveckling fortfarande tätt knuten både till havet och staden Malmö; nu som en blomstrande stadsdel i sydväst med tusentals villor och närmare 36 000 innevånare.²

Så hur utvecklades Limhamn från en fattig fiskeby - med ett dammigt kalkbruk - till ett attraktivt och mycket exklusivt villaområde år 2007? I korthet; år 1886 utnämndes Limhamn till *municipalsamhälle* och blev därmed mer självständigt från Hyllie socken, som Limhamn tidigare hade tillhört.³

1888 började man stadsplanera Limhamn aktivt och enligt samtida stads-

¹ www.ne.se.

² www.malmo.se

³ Dalin Eva & Liliengren Ella, 1994.

planeringsmodell skulle kvarteren byggas efter ett rutmönster. Större delen av husen beslutades vara gathus avsedda specifikt för arbetarklassen, istället för de vanligt förekommande, men otrevligt trångbebodda hyreshusen. Det var vid denna tid som den berömda *egnahemsrörelsen* började växa fram, som jag ska berätta mer om längre fram.⁴

1889 öppnades Sveriges kortaste järnväg, Malmö- Limhamnsjärnväg (MLJ) även kallad 'Sillabanan'. Sillabanan gjorde att malmöborna fick möjligheten att upptäcka Limhamn som ett lämpligt sommarparadis nära stan. Samma år öppnade Skånska Cement AB sin framgångsrika fabrik i området och som utvecklades i högt tempo.⁵

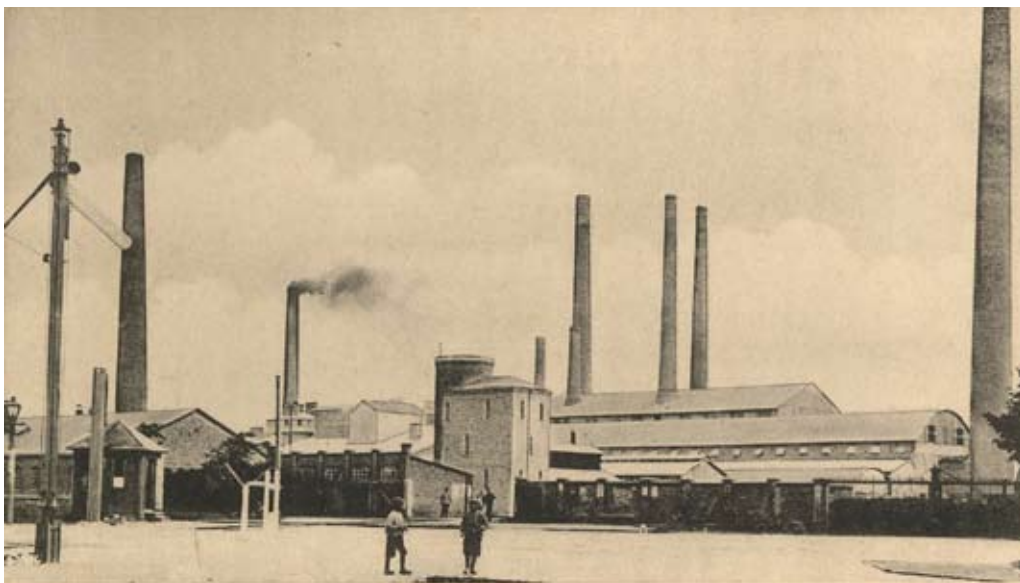

Bild 4 Cementfabriken 1910.

Det en gång lilla municipalsamhället Limhamn (hela Hyllie socken till Limhamn) fortsatte expandera snabbt och blev 1906 *köping* och kort senare bildades *Limhamns församling*. År 1915 införlivades Limhamn under Malmö stad. Samma år fick Limhamn och Sibbarp en egen spårvagnslinje (linje4).⁶

4 Dalin Eva & Liliengren Ella, 1994.

5 Dalin Eva & Liliengren Ella, 1994, sid 49, 77.

6 Dalin Eva & Liliengren Ella, 1994.

Bild 5 Spårvagn- Linnégatan.

Limhamns utveckling var hela tiden i stark beroendeställning till sina industrier och verksamheter, dvs. cementtillverkningen, kalkbrottet, hamnen men även, och kanske okänt för många, militärproduktionen. Tillverkning av militärflygplan på Ön i Limhamn pågick under båda världskrigen. Efter andra världskriget fortsatte visserligen industrierna sin utveckling i området, men det var framförallt bostadsbebyggelsen som expanderade kraftigt.⁷

Det jordlager som låg ovanpå kalkstenen och den oanvändbara flintan och kisel som utgjorde ca 30 % av materialet vid brytningen, lade som grund för stora delar av dagens Limhamn.

Hela Ön, 350 000 m² och hela kuststräckan från Limhamnsfältet till Bunkeflo strandängar är konstgjorda och består till största delen av kalkstensutfyllnad. Ön är till största delen uppbyggd av cementindustrins 'sopor'.⁸

⁷ Dalin Eva & Liliengren Ella, 1994.

⁸ Dalin Eva & Liliengren Ella, 1994, sida 61.

Bild 6 1921- Allt land som syns på bilden är skapat av avfall från kalkbrotten. Till höger ligger cementbarnen, till vänster norra fiskehamnen. Den stora industribyggnaden på ön tillhör AB fygindustri.

Stadsdelen fortsatte att växa och byggas ut mot söder och mot Malmö. Längs med kusten, vid Ribersborgsstranden, var det främst förmögna borgare som tog över marken med sina exklusiva villor, så kallade *particervillor*. Den populära spårvägslinjen bidrog även till ytterligare villabebyggelse längs med Erikslustvägen och Linnégatan. På så sätt växte Limhamn och Malmö samman i mitten av 1900-talet.⁹

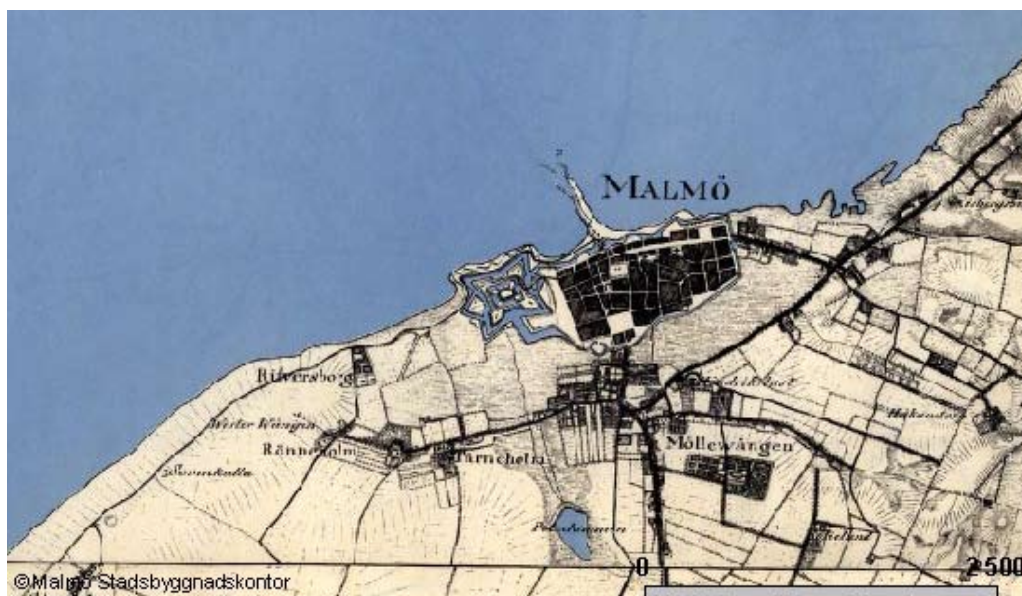

Bild 7 Limhamn 1812.

⁹ Dalin Eva & Liliengren Ella, 1994.

Bild 8 Limhamn 1912.

Numera är kalkbrottsbrytningen och cementtillverkningen nedlagd och Limhamn uppfattas av de flesta i Malmö som framförallt ett bostadsområde. När spårvagnarna år 1973 dömdes ut som omoderna, skrotades linje 4 och bussar tog över den kollektiva transporten i området. Till sjöss fanns det, mellan 1960 och 1999, en färjelinje mellan Limhamn och Danmark (Dragör) som var mycket trafikerad, men den lades ner åren strax före öppningen av Öresundsbron.¹⁰

Bild 9 Öresundsbron.

¹⁰ Dalin Eva & Liliengren Ella, 1994.

Dagens moderna Limhamn ingår i stadsdelen Limhamn- Bunkeflo och är en av Malmös 10 stadsdelar. Bunkeflostrand, Bunkeflo, V Klagstorp, Klagshamn, Vintrie, Naffentorp, Skumparp och Tygelsjö tillhör också stadsdelen Limhamn.¹¹

Nu uppfattas Limhamn år 2007 varken som ett dammigt kalkbrott, en fattig fiskeby eller ett jordbruksområde – utan som ett exklusivt villaområde med stora prunkande trädgårdar, pittoreska butiker och en vacker hamn fylld med fritidsbåtar.¹²

¹¹ www.malmo.se.

¹² Dalin Eva & Liliengren Ella, 1994.

EGNAHEMSRÖRELSEN

Egnahemsrörelsen har sitt ursprung i England och Tyskland. När rörelsen kom till Sverige blev den en politisk åtgärd mot emigrationen. Landsbyggen kunde inte, bl.a. beroende på en kraftigt ökad befolkningstillväxt, försörja sin befolkning. Odlingsjorden räckte inte till och de egendomslösas skaror växte. Speciellt under nödåren under andra hälften av 1800- talet då hundratusentals personer lämnade Sverige för att emigrera till USA.¹³

Det fanns många skäl till att försöka motverka denna utveckling; vår självförsörjningsförmåga, vår militära förmåga (många i vapenför ålder utvandrade), vårt behov av arbetskraft till den växande industrisektorn och, vad gäller främst städerna med sin arbetarbefolkning, motverka social oro och radikalisering.¹⁴

Genom att förbättra livsvillkoren på landsbygden skulle emigrationen till andra länder stoppas och inflytningen till städernas miserabla bostäder, med trångboddhet och usla sanitära förhållanden, hejdas. Det är i skenet av detta som egnahemsidéerna som politisk möjlighet ska ses. De 1904 skapade egnahemslånen är ett exempel på en politisk åtgärd som vidtogs.¹⁵

Böcker, tidskrifter och föreningar försökte påverka situationen och den sociala oron. 1907 grundades *Nationalföreningen mot emigration*. Föreningens tidskrift var *Hem i Sverige*, en viktig tidskrift mot utvandringen. Boken *Svenska Allmogehem* med *Adrian Molin* som redaktör kom ut 1909 och det var bland annat en nationalistisk propaganda för egnahemmet och mot utvandringen, samt en handledning i trädgårdens skötsel för småbrukare.¹⁶

Sedermera införlivades egnahemstanken i socialdemokraternas strävan att socialt upprusta det svenska samhället och blev en del av det av *Per Albin Hansson* (stadsminister 1932-1946) 1928 lanserade ”det goda folkhemmet”.¹⁷

¹³ Dunér Sten & Katarina, 2004, sid. 77.

¹⁴ www.ne.se.

¹⁵ Isaksson Anders, 1985.

¹⁶ www.ne.se & Fägelborg Eva, 1987, sid. 191.

¹⁷ Isaksson Anders, 1985.

Egnahemslån

Egnahemslån var resultatet av en statlig egnahemskommitté som tillsattes 1899 och det var först 1904 som egnahemslånelagen trädde i kraft, en viktig reform. Lånen finansierades delvis av statliga egnahemslånefonden och kommunala medel. Denna typ av lån pågick ända till 1948. Syftet med lånet var att stödja folk till att kunna köpa ett eget hem med en bit tillhörande mark eller ett litet jordbruk ute på landet. Det var inriktat mot ”mindre bemedlade” familjer och staten ville motverka inflyttningen till städerna samt påverka landets jordbruks självförsörjning.¹⁸

Från och med 1908 kunde man låna pengar för att bygga egna hem i städerna. Dessutom hyrde staden ut tomter (i städernas utkanter) som var billiga och med lånade pengar kunde man bygga sitt hus. De flesta familjer byggde huset själva och oftast fanns det både mönsterplan och stadsplan över hur det skulle se ut.¹⁹

Förmögna disponenter hjälpte till och stod ofta som borgensmän och/eller delade ut sina tomter för vidare försäljning till arbetarna.

Ett tidigt exempel är från Limhamn. *Rudolf Fredrik Berg* (1846-1907) ingenjör, politiker och industriman var disponent för *Skånska Cement AB* i både Lomma och Limhamn. Han hade en stor betydelse för Limhamns tillväxt, ställde alltid upp för sina arbetare som borgensman. Berg lät sitt företag stycka upp tomter som sedan såldes till bruksarbetarna. Hans popularitet bland arbetare och fiskare i Limhamn var stort. Han kallades för *Limhamnskungen*.²⁰

¹⁸ www.ne.se & Hansson Marie.

¹⁹ Flinck Maria, 1996, sid.253.

²⁰ Dalin Eva & Liliengren Ella, 1994, sid. 68-85.

Det fanns vissa krav innan man kunde bli beviljad ett lån. Man fick inte driva någon näringsverksamhet i huset, t ex affär eller liknande. Det var förbjudet att ha hundar och andra husdjur med undantag för höns och kaniner, biodling var också tillåtet. Det var viktigt att mannen i familjen var nykterist och en skötsam person med en fast anställning och dessutom ostraffad.²¹

Bild 10 R F Berg staty vid Strandgatan-1940.

²¹ www.ne.se & Hansson Marie.

EGNAHEMSTRÄDGÅRDAR I SVERIGE

Böcker och tidningar som inspirationskällor till trädgårdsutformningen

En del av egnahemsägarna, t.ex. den yngre generationen som flyttade till städerna, hade trädgårdstraditioner med sig från landsbygden som starkt påverkade utformningen av egnahemsträdgårdar, något som väldigt mycket påminde om *allmogeträdgårdar*. Arkitekter å andra sidan var påverkade av idén om *Trädgårdsstaden* vilken hade sitt ursprung i den engelska *Arts and Crafts Movement* och *The Garden City Movement*.²²

Det kom massor av böcker, småskrifter och tidningar på den tiden som satte spår i utformningen av trädgårdarna. I *Svenska Allmogehem* 1909, skriver redaktören *Adrian Molin* i sitt inledningskapitel *Sverige* så här:

*”Åt våra industriarbetare, som nu de flesta bo sammanträngda i kväva, osunda lägenheter i städernas arbetarekvarter, skola vi bereda tillgång till sunda bostäder utanför städerna, ute i den fria naturen med sol, ljus och luft. På så sätt få de ett hem, som dem kunde kalla sitt eget, och som är ett hem, inte blott en bostad. Och då skall det ofta tunga arbetet bli lättare för dem. I det hemmet skola bo nyktra, glada och arbetsamma människor. Och där skola växa upp sunda, friska barn.”*²³

Boken utgavs i 60.000 exemplar och delades ut gratis.

Trädgårdsmästaren *Karl Magnusson* skriver i kapitlet *Småträdgårdar och fruktodling* i samma bok om trädgårdsskötsel både till småbrukare, som eventuellt vill odla (frukt) till salu, och till egnahemsägaren som har trädgården enbart för sitt eget behov.²⁴

Egnahemsträdgården - Handledning vid den mindre trädgårdens skötsel av *Gustaf Lind* - föreståndaren vid lantbruksakademiens trädgårdsskola - var en praktisk trädgårdsbok, användbar i medelklassen. En annan bok i samma anda var *Den mindre trädgården - En bok för täppan och torpet* av *Rudolf Abelin*.²⁵

Om man skulle ha mer inspiration och lyx borde man söka böcker som riktade sig mot förmögare villaägare.²⁶

²² Hansson Marie, 1997, sid. 196.

²³ Fägerborg Eva, 1988, sid. 191.

²⁴ Fägerborg Eva, 1988, sid. 191.

²⁵ Fägerborg Eva, 1988, sid. 191.

²⁶ Fägerborg Eva, 1988, sid. 191.

Ester Claesson ger råd i sin bok *Trädgården* (1923) om hur man ska välja sin mark om man tänker bygga och bo på landet. Hon har praktiska synpunkter om trädgårdens läge och tar även hänsyn till ens personliga smak. Ester Claesson skriver så här:

*”Ett blåsigt läge är alltid olämpligt. Det är därför fördelaktigt om man kan välja en plats, som i norr och nordost är skyddad av en trädbevuxen höjd, ett berg, skogsbälte eller dyl. På större områden är det jämförelsevis lätta att skaffa sig skydd genom plantering av ett läbälte av lämpligt trädslag, som på 8-10 år lämnar effektivt skydd.”*²⁷

Hon nämner även vikten av jordens beskaffenhet och tillgång till vatten.²⁸ Ester Claesson tycker att det måste finnas ett sammanhang mellan byggnaden och trädgården. Att huset helst placeras så att trädgården vetter mot söder. Om man har en mindre tomt rekommendera hon ett nordvästligt läge för byggnaden, så att trädgården kan ligga mot öster och söder.²⁹

Mönsterböcker och trädgårdstidningar var också bland favoriterna på den tiden. De visade och förklarade planeringen, utformningen och anläggningen av egnahemsträdgårdarna.³⁰

Det fanns även kurser och konsulter som hjälpte till med rådgivning och kunskaps-spridning om odling och om hur de skördade produkterna skulle behandlas, allt från syltning och saftning till förvaring av skörden under vintertiden. Böcker om syltning, saftning och konservering blev förstås en naturlig efterföljare i trädgårdslitteraturen för att lära ut metoder om hur man skulle ta vara på skörden.³¹

Bild 11 Förslag till trädgård för enfamiljshus.

²⁷ Claesson Ester, 1923, sid. 70.

²⁸ Claesson Ester, 1923, sid. 70.

²⁹ Claesson Ester, 1923, sid. 70.

³⁰ Wilke Åsa, 2006, sid. 106.

³¹ Wilke Åsa, 2006, sid. 107.

Statens järnvägar hade också en viktig roll i kunskapsspridning av trädgårdskulturen. SJ hade egen trädgårdsavdelning och spred kunskap om både odling och trädgårdsmoden vid sina stationer och järnvägsparker. SJ delade till och med ut bärbuskar, fruktträd, perenner och blomsterfröer till sina anställda för vidare plantering i egnahemsträdgårdar.³²

³² Wilke Åsa, 2006, sid. 107.

UTFORMNING AV EGNAHEMSTRÄDGÅRDAR OCH DESS INNEHÅLL

Byggnader

I början byggdes egna hem i en mer fri form jämfört med de hus som fick stadens omsorg. Senare kom regler för husens storlek; för tomter på 1000 m², var en byggnad på max en tiondel av tomten och för mindre tomter 400-500 m² var byggnaden upp till en fjärdedel.³³

Husen var friliggande och oftast avsedda för en familj. För att huset skulle uppfattas som friliggande brukade det placeras ett antal meter från tomtgränsen –beroende på tomtens storlek. Senare under 1917-1920 kom även hus med placering ända ut till trottoaren. Det var ett sätt att vinna mer utrymme genom att skapa en stor sammanhängande grön yta med mycket privat trädgård bakom huset. Vid ett sådant gat-hus fanns en mindre remsa av prydnadsväxter mot vägen (mellan huset och vägen).³⁴

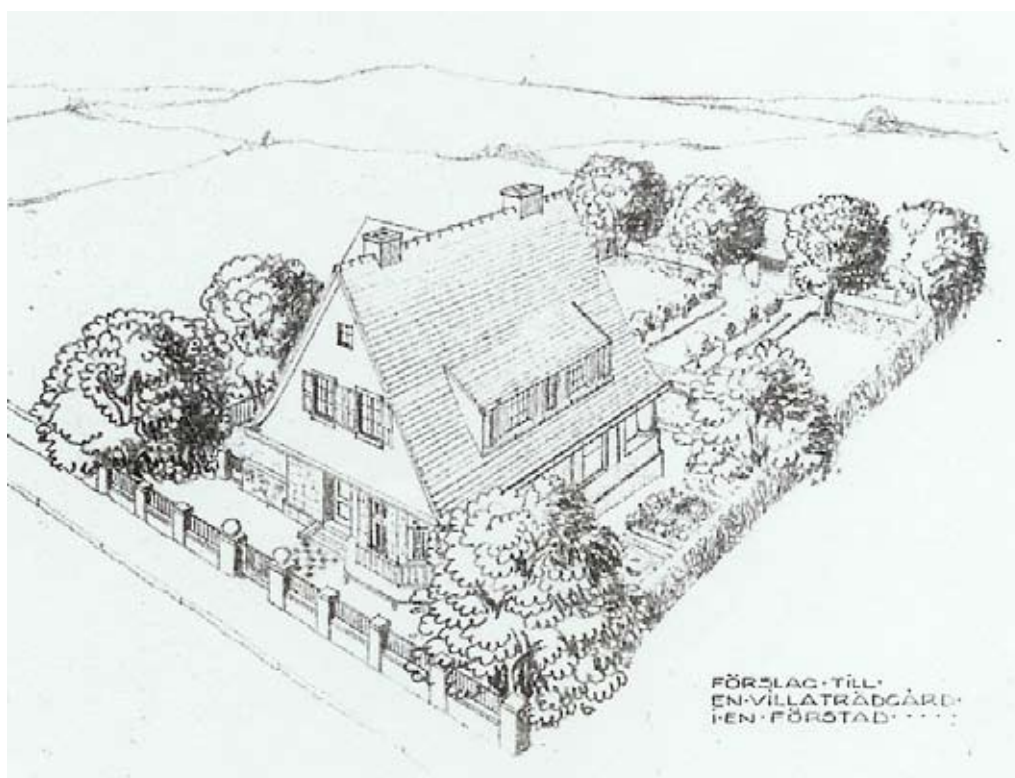

Bild 12 Förslag till en liten villaträdgård.

³³ Wilke Åsa, 2006, sid.108.

³⁴ Wilke Åsa, 2006, sid.108.

Husfasader brukade vara av puts, tak av taktegel och trappor vanligen konstruerade av trä eller granitblock.³⁵

Formspråk

Stilspråket påminde väldigt mycket om *allmogeträdgårdarna* på landsbygden samt *Trädgårdsstaden*.³⁶

För att skapa en anläggning i harmoni med egnahemmets enkla hus föreslog trädgårdsarkitekter oftast geometriska och strikta former. I en del av ritningarna användes variationer av korsgångsmönstret, ett gott minne från medeltiden.³⁷

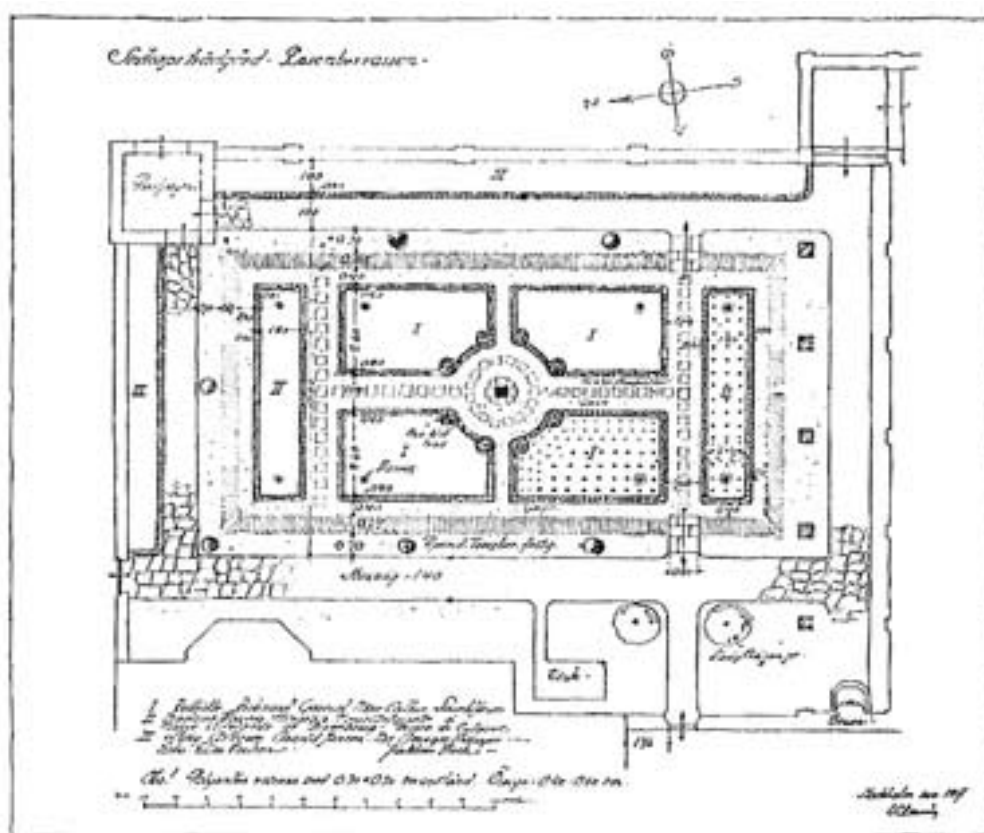

Bild 13 Plan över rosengården- Sextorp, Skåne.

Ett sätt att skapa ett enhetligt område/stad var att alla skulle ha likadana staket eller häckar. Att ha samma sorts träd på alla tomter längs en gata var ett annat alternativ, vilket oftast var körsbärsträd.³⁸ Man kunde även

³⁵ Gustavsson Eva, 1978.

³⁶ Hansson, Marie, 1997, sid. 196.

³⁷ Flinck Maria, 1996, sid.254.

³⁸ Flinck Maria, 1996, sid.254.

se magnolia och valnötsträd i södra Sverige.³⁹

Nyttoväxter hade en stor roll och plats i egnahemsträdgården, framför allt som ett viktigt tillskott till hushållets ekonomi. Inte för försäljning, utan för egen konsumtion. Det var rätt vanligt att en stor del av trädgården användes för odling av allt från rotfrukter till kryddväxter.⁴⁰

Träd och buskar- viktiga element

Fruktträd och bärbuskar var också av stor vikt i trädgården. Att plantera träd i stora mängder var rätt vanligt. För att få in ännu fler fruktträd och bärbuskar brukade man spaljera dem mot en varm södervägg eller ett plank. Det var ett sätt att odla mindre hårdiga arter så som aprikoser och persikor i södra och mellersta Sverige och päron och äpple ända upp till Norrland. Och för att kunna utnyttja trädgården fullt ut rekommenderades häckar av hallon mellan granntomter.⁴¹

Förutom fruktträd och bärbuskar hade folk också ett stort intresse för prydnadsträd och prydnadsbuskar. Rönn, oxel, blodbok, björk, stamsyren, syrenhortensia och schersmin var bara några av flera favoriter.⁴²

Perenner och sommarblommor

Prydnadsväxter och blommor användes väldigt måttligt jämfört med fruktträd, bärbuskar och nyttoväxter. För att ge intryck på förbipasserande brukade man ha en blomsterrabatt längs husets vägg mot gatan. Rabatter placerades även kring bostadshusen, infarten och huvudentrén. *Abelin* rekommenderade en blandning av blomfärger i rabatten och att ha de höga perennerna i bakkanten samt att ta hänsyn till blomningssäsongen.⁴³

Rabatten hade vanligen en mått på 0,7 m till 1 m i bredd.

I Skåne kantade man sina gångar och kvarter med buxbom och i kvarteren fanns fruktträd, vinbärbuskar, grönsaker och prydnadsväxter.⁴⁴

Trädgården, en fristad

En viktig åtgärd som bidrog till mer privatliv var en stark och skyddande

³⁹ Wilke Åsa, 2006, sid.119.

⁴⁰ Wilke Åsa, 2006, sid.111.

⁴¹ Wilke Åsa, 2006, sid.114.

⁴² Wilke Åsa, 2006, sid.114.

⁴³ Hansson, Marie, 1997, sid. 196.

⁴⁴ Hansson, Marie, 1997, sid. 196.

inhägnad. En sådan kunde avgränsa från grannens tomt, nyfikna förbipasserande eller den övriga delen av egendomen.⁴⁵

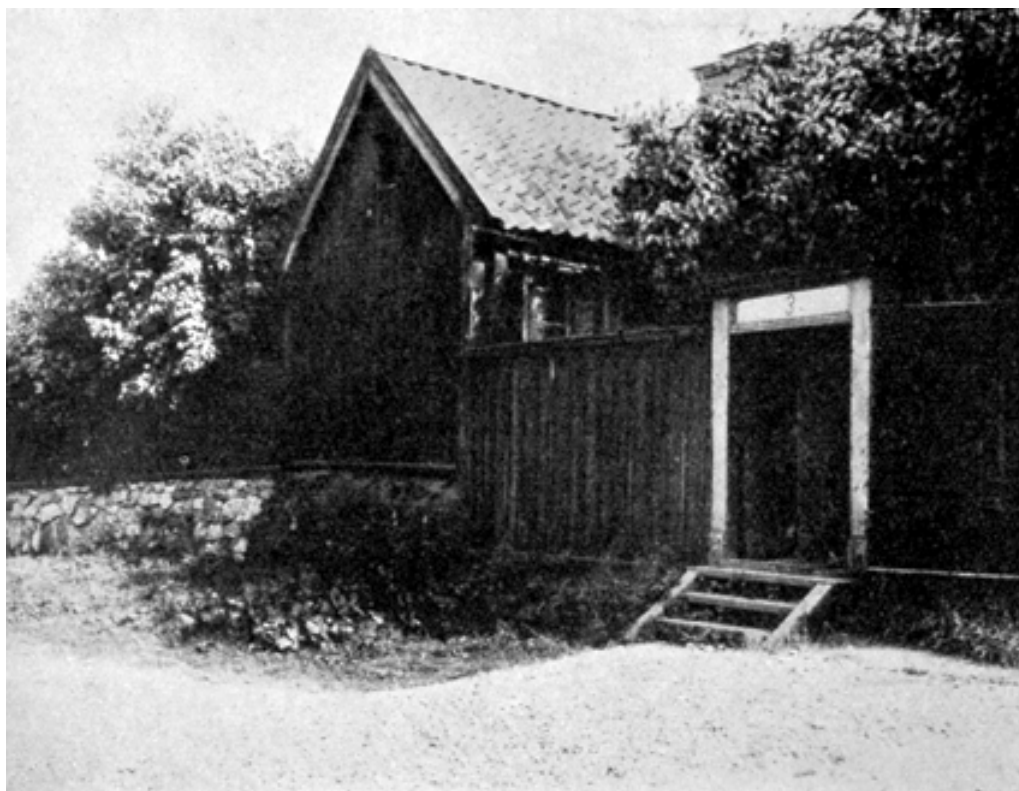

Bild 14 Trädgårdstäppa med plank mot gatan-Stockholm söder.

Det vanligaste var klippta häckar av avenbok, hagtorn eller liguster runt trädgården, vilket även bidrog till vindskydd och rumslighet där det behövdes.⁴⁶ Vanlig alm (*Ulmus montana*) rekommenderades som en snabbväxande häck för blåsiga lägen.⁴⁷

En annan variant var häckar av vanlig bok och rödbok. Det fanns även en variant av blandade trädslag i en och samma häck, så som alm, lind, lönn och ibland syren, där linjer och ytor brukade vara ojämna.²⁵ Trädgården var en fristad, där man kunde vila och vara i sitt eget paradis eller förena sig med naturen för att komma långt ifrån arbetsdagens intryck.⁴⁸

Staket

Mot gatan hade man vanligen vitmålade staket. Utformningen av

⁴⁵ Claesson Ester, 1923, sid. 70.

⁴⁶ Hansson, Marie, 1997, sid. 196.

⁴⁷ Claesson, Ester, 1923, sid. 147.

⁴⁸ Hansson, Marie, 1997, sid. 196.

staketen var varierande. Rombiska rutmönster - genom att snedställa träribbor - var en av favoriterna. För det mesta var det enkla spaljéstaket med stolpar av trä och i vissa undantag av betong eller granit. Det var populärt att måla stolparnas topp i en ljusare kulör. Dekorerade stolpar i olika höjder och former var inte heller ovanliga.⁴⁹

Staketen brukade inte vara högre än 1,5 m och inte heller lägre än 1,2 m. Spjälorna som var smala och satt relativt glest med sned eller rundade spetsar, färgades i faluröd, ibland med vitmålade toppar.⁵⁰

Grind

Grinden var ett viktigt element i vissa delar av landet och hade en mer dekorativ form än staketet. Allt från enkla trägrindar som var vitmålade till järngrindar som var konstfulla utformade användes. En variant av trägrindar var ihopsnickrade grenar som gav en känsla att vara närmare naturen.⁵¹

Bild 15 Grindparti och granbäck- Igelsta gård, Södermanland.

För ett tydligare uttryck målades grinden vanligtvis i en ljusare kulör än resten av hägnaden.⁵²

⁴⁹ Wilke Åsa, 2006, sid. 125.

⁵⁰ Wilke Åsa, 2006, sid. 124, 136.

⁵¹ Hansson, Marie, 1997, sid. 196.

⁵² Wilke Åsa, 2006, sid. 127.

Huvudentré och gångar

Huvudentrén markerades alltid klart och tydligt i samband med byggnaden och aldrig med flera vägar som skulle grena sig åt olika håll och orsaka förvirringar. Den skulle ha tydliga gränser och inte vara för fin och pretentiös i förhållande till byggnaden, men att sätta ett par pryd-nadsträd - i mån av plats - på entrésidan var rätt vanligt.⁵³

En tydlig karaktär hos egnahemsträdgården var välkrattad singel- eller grusgång som ledde fram till huset och sedan vidgades till en grusplan kring huset, en anslutning mellan huset och trädgården.⁵⁴

Förutom det hade grusgångarna andra funktioner också; att leda till berså, uthus och odlingar och att ge form åt odlingsytor med hjälp av korsande gångar. Grusgångarna hade en bredd på ca 1-1,5 m och uppfartsvägen ca 3,5-4 m.⁵⁵

Man ville gärna hindra jorden från att blanda sig med gruset, därför brukade det planteras en låg häck som avskiljare, vanligen av buxbom (*Buxus sempervirens*) eller isop (*Hyssopus officinalis*) som klipptes i en höjd på 20 cm. Gräskanter var jobbigare att handskas med. På de ställen som kalksten var tillgänglig, kunde man kantsätta med det som en avgränsning. Tunna kalkstenhällar 30-40 cm långa och 20 cm breda med en tjocklek på 6-7 cm, sänktes ner i marken och resultatet var en kant med 6-8 cm visning.⁵⁶

Berså en plats för umgänge och vila

En svensk trädgårdsklassiker, bersån eller lövsalen var ett måste inom egnahemsträdgården. Bersån var en inbjudande plats för vila och umgänge. Den var i cirkelform eller fyrkant med en öppning som aldrig skulle vara rakt mot söder. Meningen var att bersån skulle vara trivsamt med lä och svalka i lätt skugga. Bersån brukade placeras bredvid eller i slutet av en gång med en markbeläggning av samma sorts grus som gången. Höjden var vanligtvis 1,5-2 m med en öppning på minst 2 m. En lämplig och praktisk radie för bersån var 2,5-3 m.⁵⁷

⁵³ Claesson Ester, 1923, sid. 77.

⁵⁴ Hansson Marie, 1997, sid. 196 & Gustavsson Eva, 1978.

⁵⁵ Claesson Ester, 1923, sid. 82.

⁵⁶ Claesson Ester, 1923, sid. 82.

⁵⁷ Hansson Marie, 1997, sid. 196.

Rätt mått på höjden och öppningen var av störst vikt för att undvika fuktiga och otrevliga bersåer som inte alls var behagliga att vistas i. Man brukade mest använda syren, bok, avenbok eller lind för utformningen av bersån.⁵⁸

I Norrland var det mest vanligt med häckar av hägg, rönn eller häckkragan. I södra Sverige kunde man även se häckar av alm, oxel, hagtorn eller liguster och för att ha en tätare och skuggigare berså var gran ett bra val.⁵⁹

Gräsmatta som prydnad

Gräsmattan räknades som trädgårdens största prydnad. En vacker och välskött gräsmatta bidrog med enhetlighet, grön botten mot träd, buskar och perenner. Detta kan jämföras med de engelska trädgårdarna på den tiden. Den kortklippta mattan brukade anläggas i närmaste omgivning till huset.⁶⁰

Uthus

Uthus fanns på de flesta tomterna. Utmed tomtgränsen byggdes ofta ett lågt uthus som ibland sträckte sig in över grannens tomt. På det sättet fanns två friliggande längor på var sida med en mellanvägg som delade tomtgränsen.⁶¹

De uthus som hade en oregelbunden placering skapade ett annat uttryck och rumslighet i trädgården. I uthuset brukade det finnas plats för ved, tvätt, utedass och hönor. Eftersom huset värmdes med kakelugnar och kaminer var vedbodarna en del av gårdsmiljön.⁶²

Trädgårdsaktiviteter

Folk brukade köpa redskap, gödsel, jord och växter tillsammans för att få ett bättre och lägre pris. Det fanns även trädgårdsföreningar som lånade ut redskap, dessutom ordnade föreningarna allmänna fester vid jul och midsommar till folk som bodde i samma område.⁶³

⁵⁸ Hansson Marie, 1997, sid. 196.

⁵⁹ Wilke Åsa, 2006, sid. 123.

⁶⁰ Claesson Ester, 1923, sid. 95.

⁶¹ Wilke Åsa, 2006, sid. 130.

⁶² Wilke Åsa, 2006, sid. 130.

⁶³ Flinck Maria, 1996, sid. 254.

Trädgårdarna var anpassade efter dåtidens behov. Många av de sysselsättningar som vi nuförtiden genomför inomhus, ägde rum utomhus. Att tvätta kläder, hugga ved, piska mattor och även att bada sommartid ute i trädgården var några tydliga exemplen.⁶⁴

Trädgårdsmöbler och utsmyckning

Trädgårdsmöblemanget var antingen i järn eller i trä och var obligatoriska element i bersån. De var tunga och kraftiga i början av seklets första årtionden men senare kom bekvämare vitlackerade trämöbler i flera olika varianter. Det blev också populärt med 'grenmöbler', vilka snickrades samman av grenar och kunde lackeras i vit eller svart. Det senare var mest aktuell i medelklassen.⁶⁵

Utsmyckning var viktig och ett kompletterande moment i egnahemsträdgården. Av de populära elementen i de tidiga egnahemsträdgårdarna kan man nämna exotiska vita snäckor som användes till

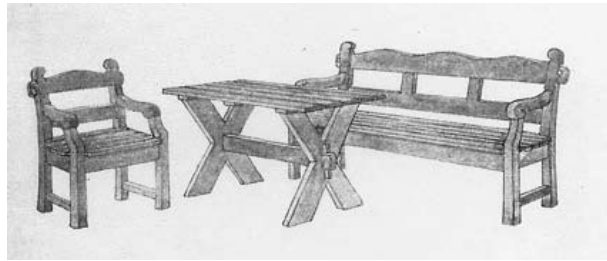

Bild 16 Förslag till trädgårdsmöbel.

stenpartier och även för inramning av rabatter och gräsmattor. 'Spegelkulan' var i början en attraktiv och populär trädgårdsspyrtnad. Med tiden ersattes den av *soluret*, något som fortsatte sin popularitet ända fram i nutiden. Nästan alla hade svenska flaggan vajande över hustaken.⁶⁶

Bild 17 Spegelkula.

Bild 18 Solur- Annagården Lidingön.

⁶⁴ Wilke Åsa, 2006, sid. 130,131.

⁶⁵ Hansson Marie, 1997, sid. 196.

⁶⁶ Hansson Marie, 1997, sid. 196.

Växter i egnahemsträdgårdar

Egnahemsträdgårdens växter påminner väldigt mycket om kolonilotternas. Skillnaden ligger i att egnahemsträdgårdar vanligtvis var större, vilket gjorde att man kunde plantera större träd och buskar som alm, hästkastanj, gullregn mm.⁶⁷

Om man hade större utrymme i sin trädgård var stenpartiet också ett dekorativt element. Där planterades för det mesta ormbunkar och sedum. Gran, liksom andra vintergröna träd räddade den kala trädgården under vintertiden. Julrosor och tidiga vårlökar som snödroppar, blåstjärnor och krokus planterades i mängder.⁶⁸

Rätt växtval gjorde att egnahemsträdgården blev en permanent trädgård.⁶⁹

⁶⁷ Hansson Marie, 1997, sid. 198.

⁶⁸ Hansson Marie, 1997, sid. 198.

⁶⁹ Hansson Marie, 1997, sid. 198.

VÄXTLISTA

De följande tabellerna (tabel- I och II) är ett urval av de populära växterna i egnahemsträdgården:⁷⁰

Tabell I

Grönsaker, rotfrukter och kryddväxter	Fruktträd
- Allium cepa matlök - Allium porrum purjolök - Allium schoenoprasum gräslök - Asparagus officinalis sparris - Beta vulgaris spp. vulgaris var.conditiva rödbeta - Solanum tuberosum potatis - Brassica oleracea ssp. capitata var.capitata vitkål - Brassica oleracea ssp. acephala var. Acephala grönkål - Brassica oleracea ssp. botrytis var. Botrytis blomkål - Brassica oleracea ssp. capitata var. Sabauda savojkål - Cucumis sativus gurka - Daucus carota ssp. Sativus morot - Pastinaca sativa palsternacka - Spinacia oleracea spenat - Raphanus sativus var. niger rättika - Raphanus sativus var. sativus rädisa - Rheum rhaponticum syn. Rx cultorum rabarber - Pisum sativum ssp. Sativum trädgårdsärt - Lactuca sativa sallat - Phaseolus vulgaris skärböna - Anethum graveolens dill - Petroselinum crispum ssp. crispum persilia	- Malus domestica: äpple Cellini Charlamowski Cox Pomona Guldpärmen,Filipa Gravensteiner Gul Richard Gyllenkroks AstrakanTransparante Blanche Vit Astrakan Åkerö - Pyrus communis: päron Bergamott Clara Frijs Esperens herrepäron Göteborgs diamant Hodge - Prunus domestica: plommon Guldplommon Hackman Victoria Svarta Vederska Opal - Prunus avium sötkörbär - Prunus cerasus surkörbär

⁷⁰ Hansson Marie, 1997, sid. 199-200 & Wilke Åsa, 2006, sid. 116-121 & Flinck Maria, 1996, sid. 259 & Åhrland Åsa, 1990.

Tabell II

Prydnadsträd	Buskar
<ul style="list-style-type: none"> - Aesculus hippocastanum hästkastanj - Ulmus glabra alm - Fraxinus excelsior ask - Tilia spp. lind - Betula spp. björk - Acer platanoides lönn - Sorbus spp. rönn - Thuja occidentalis tuja - Fagus purpurea blodbok 	<ul style="list-style-type: none"> - Philadelphus coronarius doftschersmin - Spiraea spirea - Symphoricarpus albus snöbärbuske - Syringa ssp. syren - Amelanchier häggmispel - Daphne mezereum tibast
	Prydnadsväxter
Klångväxter	<ul style="list-style-type: none"> - Aconitum napellus stormhatt - Aquilegia vulgaris akleja - Aster alpinus alpaster - Alcea rosea stockros syn. Althaea rosea - Atirrhinum majus lejongap - Bellis perennis tusensköna - Calendula officinalis ringblomma - Cosmos bipinnatus rosenkära - Galanthus nivalis snödroppe - Helleboros niger julros - Lathyrus odoratus luktärt - Muscaribotryoides pärlhyacint - Myosotis ssp. förgetmigej - Tulipa gesneriana tulpan - Paeonia Pion vallmo
Rosor	
<ul style="list-style-type: none"> - Rosa x alba 'Maxima' vit bondros - Rosa centifolia centifolieros - Rosa foetida persisk gulros syn. 'persiana' - Rosa foetida 'Bicolor' kapucinros - Rosa glauca daggros syn. R. rubrifolia - Rosa pimpinellifolia pimpinellros 	

SAMTIDA STILAR

Trädgårdsstaden

Följande uppgifter är hämtad från Johan Rådberg, *Den Svenska Trädgårdsstaden*, 1994.

Idén bakom trädgårdsstaden var att kombinera stad och land i en ny stadstyp och en ekologisk enhet. 1905-1930 är en historisk bortglömd period, en period som var en guldålder enligt Johan Rådberg i boken *Den Svenska Trädgårdsstaden*.

Begreppet trädgårdsstad grundades av engelskmannen *Ebenezer Howard* (1850-1928) och den engelska termen *Garden City* översattes till *Trädgårdsstad* på svenska.

Howards idé var i grunden en social och politisk 'utopi', en idé om en särskild miljö. Hans vision var att skapa självständiga, självförvaltande städer med egna skolor, sjukstuga mm. Även om hans utopiska program aldrig blev av, kom hans idéer att vara en inspirationskälla till trädgårdsstäderna.

Trädgårdsstäder anlades i Europa, USA, Australien och i Japan. På grund av snabb spridning förändrades innehållet och flera av de ursprungliga idéerna ersattes med andra idéer som passade bättre miljömässigt och kulturellt. Första trädgårdsstaden utformades i *Letchworth* och Howard själv var med om när den anlades.

Kännetecknet för den specifika stadstyp som utvecklades ur Howards idé var låga hus i måttlig täthet med trädgårdar, traditionella torg och gator. Låga en- och flerfamiljehus med egna trädgårdar i en stor och lummig park, nära arbetsplatsen och skolan, sjukstugan och de små affärerna.

Husen som var små och enkla byggdes under bostadsbristtiden för folk med låga inkomster, ofta arbetare, något som var i samma anda som egnahemsträdgårdar när industrialismen slog igenom.

Den svenska variationen av *trädgårdsstaden* upplevs som mindre enhetlig och mindre stadsmässig jämfört med den tyska, danska och engelska versionen. Den är luftigare, öppnare och husen är målade i lätta och ljusa färger.

Flera olika typer av hus, som radhus, små flerfamiljehus och friliggande hus med tillhörande trädgårdar, ett öppet byggnadssätt och byggnader av trä är faktorer som gör att den svenska trädgårdsstaden upplevs så omväxlande.

Dessa trädgårdsmiljöer har överlevt och hunnit bli mellan sextio och nittio år gamla, de har utvecklats och förbättras under åren, vilket har höjt deras kvalitet.

För vidare information rekommenderar jag boken *Den Svenska Trädgårdsstaden* av Johan Rådberg som är både omfattande och har bra bilder och skildringar.

*Utopi: Ett samhällsideal och en idealstat som inte går att förverkliga. (www.ne.se)

Platser, representanter för stilen

Här presenteras några platser där man kan hitta exempel på Trädgårdsstads- och egnahemsmodeller:

Trädgårdsstad

Söderstaden, tidigare kallad Södra förstaden (gator: Trozelligatan, Peter Schwartzgatan) och stadsdelarna Oxelbergen, Marielund och Norra lund i Norrköping.

Änggården, Kungsladugård i Göteborg. Freden i Bjuv. Sandås, Bremerlyckan och Västra Malmen i Kalmar.

Svartbäcken, Slöjdgatan, Kungsgärdet i Uppsala.

Kvarteret Stopet, Skeppargatan i Lund och Kopparverket i Helsingborg.⁷¹

Egnahem

Södra förstaden fram till Albrektsvägen, Röda Stan i Norrköping.

Gamla Enskede och Bromma utanför Stockholm Landala egnahemsområde i Göteborg.

Stadsdelen egnahem i Landskrona.

Krassen No.13, Håkanstorp, 'Lusthus' Sorgenfri och Rosengårdsstaden i Malmö.⁷²

⁷¹ Rådberg Johan, 1994 & Hansson Marie, 1997 & Dunér Sten & Katarina, 2004.

⁷² Rådberg Johan, 1994 & Hansson Marie, 1997 & Dunér Sten & Katarina, 2004.

Några av de kända arkitekter och stadsingenjörer som var medverkande i trädgårdsstadens och egnahemmets utformning:

Eric Bülow- Hübé, 1879-1963, var landskapsarkitekt och stadsplanerare. Han var förste stadsingenjör i Malmö åren 1921-46. Han samarbetade med stadsträdgårdsmästaren Birger Myllenberg för gestaltning av Pildamsparken.⁷³

Gustaf Linden, 1879-1964, var arkitekt, byggnadsråd och chef för byggnadsstyrelsens stadsplanebyrå. 1912-25 var han stadsarkitekt i Linköping och utformade generalplan, stadsplaner och bostadskvarter i staden. Han hade eget arkitektkontor i Stockholm och hade konsultuppdrag på åtskilliga orter.⁷⁴

Ester Claesson, 1884-1931, var trädgårdsarkitekt och fick sin utbildning i Danmark. Hon var en av de första yrkeskvinnorna inom landskapsarkitekturen. Hon ritade en del av Rödabergsområdet i Stockholm. Hennes arbete var i en nyklassicistisk stil. Hon var även verksam som författare, lärare och skribent.⁷⁵

Per Hallman, 1869-1941, var arkitekt, stadsplanerare och stadsplannedirektör i Stockholm 1922-27. De kuperade, pittoreska partierna i Stockholms innerstad planlade han omkring 1910-20 och även Rödabergsområdet, Helgalunden och Blecktorntornsparken i Stockholm. Han medverkade också i gamla Enskede.⁷⁶

(Hemsida för Röda bergen: <http://www.stockholm.se/Extern/Templates/PageWide.aspx?id=99310>)

Albert Lilienberg, 1879-1967, var stadsplanerare och förste stadsingenjör i Göteborg 1907-27. Han gestaltade Landala egnahemsområde, Bagaregården och Kungsladugård i Göteborg.⁷⁷

Fredrik Sundberg, 1860-1913, var arkitekt och stadsarkitekt i Jönköping och Landskrona. Tillsammans med Per Hallman introducerade nya principer i svensk stadsbyggande (topografi, rumslighet och utblickar blev styrande).⁷⁸

⁷³ Rådberg Johan, Den Svenska Trädgårdsstaden & www.ne.se.

⁷⁴ Rådberg Johan, Den Svenska Trädgårdsstaden och www.ne.se

⁷⁵ www.ne.se

⁷⁶ Rådberg Johan, Den Svenska Trädgårdsstaden och www.ne.se

⁷⁷ Rådberg Johan, Den Svenska Trädgårdsstaden och www.ne.se

⁷⁸ Rådberg Johan, Den Svenska Trädgårdsstaden och www.ne.se

John Åkerlund, 1884-1961, var arkitekt och verksam i Stockholm från 1909. Han var engagerad i egnahemsrörelsen. Han ritade Sigtunaskolan och byggnader för Sigtunastiftelsen mm.⁷⁹

⁷⁹ Rådberg Johan, Den Svenska Trädgårdsstaden och www.ne.se

Kustförhållande

Enligt observationer som har gjorts under 1961-1990, har västra Skåne och därmed Limhamn en mild vinter på grund av närheten till havet. Klimatet har blivit ännu mildare de senaste 15 åren. Detta kallas för en 'normalperiod', det vill säga en räkning som sker under en period av 30 år.⁸⁰

Medeltemperaturen har varit kring 0°C (1961-1990). Limhamn och hela västra Skåne räknas som *varmtempererat* klimat eftersom månadsmedeltemperaturen i vintertid ligger över -3°C.⁸¹

Bild 19 Kustklimat- Utsikt över öresund.

Biologiskt sätt hör området till *lövskogar* medan större delen av Sverige kallas för *kalltempererad* och är ett *barrskogsområde*.

När det gäller odling kan Limhamn räknas som zon 0.⁸²

Limhamn har ett milt klimat med en relativ hög fukthalt och närheten till havet gör att området blir ganska blåsigt. Malmös byggnader bidrar till att man inte upplever Limhamn som blåsigt. Under lövsäsongen

⁸⁰ Alexandersson Hans, Klimatolog, SMHI.

⁸¹ Alexandersson Hans, Klimatolog, SMHI.

⁸² Alexandersson Hans, Klimatolog, SMHI.

sker dessutom en något förbättrad vindmiljö.⁸³

Jord

Jorden i Limhamn är lerig sandig- moig morän, det vill säga morän med en lerhalt av 5-15 % (räknat på allt material mindre än 20 mm).

Mullhalten är ganska hög. Detta gör att området får en bördig och näringsrik jord. Fyllningen består av kalksten och flinta men även jordarter som morän kan förekomma i fyllnadsmassorna.⁸⁴

Berggrundytan är 0 meter över havet. Vissa delar av Limhamn är *sänkmark* som tidvis fylls med vatten, något som bidrar till en stor omväxling i vegetationen.⁸⁵

⁸³ www.malmo.se/download/18.6cf7991610a68cc43bd800015759/ 4919+Vindstudie.pdf -.

⁸⁴ SGU Ser. Ae nr 23.

⁸⁵ SGU Ser. Ae nr 23.

HUSETS BAKGRUND OCH NULÄGE

Villaträdgården ligger i kvarteret *Dagny* i Limhamn med ett avstånd på ca 1000 m till havet.

Bild 20 Villan ligger i kvarteret Dagny i Limhamn.

Gården är på 709 m². Från sydväst är den avgränsad mot Cementgatan och den vetter mot norr. Tomten är omringad av fyra granntomter och har en ganska annorlunda form jämfört med den traditionella ”kvadratiska” formen som man ofta brukar se.

Bild 21 Flygfoto över villan och grannar.

Den gamla delen av villan - från burspråket fram till den nya entrén - är byggd 1912 och tillbyggnaden uppfördes 1973.

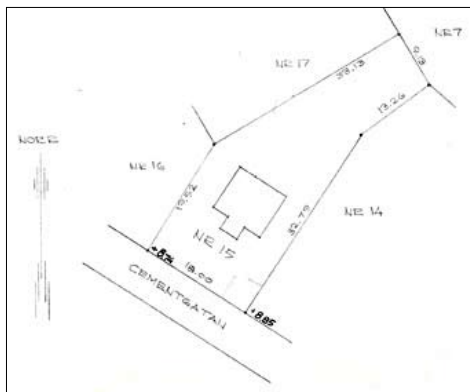

Bild 22 Gamla delen, 1912-1972.

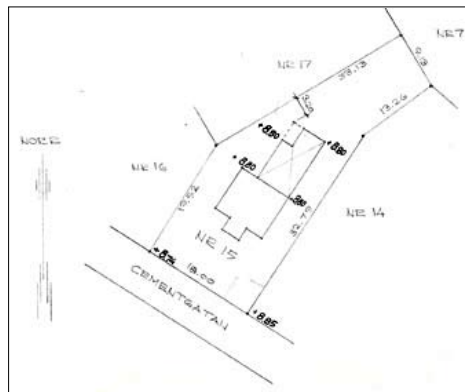

Bild 23 Tillbyggnad, 1973.

Enligt stadsbyggnadskontoret var denna villa och ett par andra byggda innan ankomsten av egnahemmen i området.⁸⁶ Trots att villan inte var byggd under egnahemmet, blev den stort påverkad av *egnahemsträdgårdar* och dåtidens stil.

Bild 24 Gång mot nordostliga delen.

Husfasaden var från början i puts, något som under 70-talet ändrades i samband med tillbygget. Huset fick då en fasad av dekorativa tegel, på 60 mm, i gul/ ljusgrön nyans. Fönster, undertak, taksarg, rännor och dörrar går i mörkbrunt, taket är klätt i röda taktegel. De små fönster som fanns från början har ersatts med stora fönster, vilket bidrar till att

⁸⁶ Wallenberg Peter, stadsbyggnadskontoret.

det kommer in mycket mer ljus och man får bättre vyer ut mot gården. Det finns en gångväg från infarten, med en beläggning av betongplattor 70 mm x 210 mm som leder till entrén och den nordostliga delen av trädgården. Även en bit av trädgården mot nordväst är täckt med samma plattor.

Det är ett friliggande enfamiljshus med ett avstånd på ca 9 meter från tomtgränsen och är omringad av en måbärshäck på gatusidan/väst.

Bild 25 Framsidan av villan.

Häcken har säkert planerats under senare tid och är ett bra och tätt vind- och insynsskydd. Till vänster om huset/nordväst ett avstånd på ca 6 meter, finns ingen häck. Därför har man en utsikt mot grannens tomt, vilket inte alltid känns så mysigt. Dock får man en mer privat miljö med hjälp av småträd och buskar så som fläder, spirea och snöbär som täcker resten av nordvästra sidan.

Mot grannen i norr finns ett plank, träd och buskar som bidrar med ett rejält insynsskydd och lä. Där finns forsythia (*Forsythia × intermedia cv.*), poppel (*Populus simoni 'Fastigiata'*), schersmin (*Philadelphus coronarius cv.*) och ädelcypress (*Chamaecyparis lawsoniana*). Däremot finns ingen häck eller buskar mot granntomten som ligger i nordost, men grannens lagerhägg (*Prunus laurocerasus*) med en höjd på ca 2 meter fungerar som en vacker grön mur (se planritning över dagens läge).

På den högra sidan av sydostträdgården sträcker sig en lång häck av *Thuja occidentalis* på ca 11 meter. Det gör att man känner sig mycket bekväm eftersom insynen blir minimal. Efter häcken kommer *uthuset* - som vi även kallar 'träskjulet'. Som namnet säger är träskjulet gjort i trä, med ett plåttak som går i samma mörkbruna nyans som resten av uthuset. Den gemensam muren mellan vårt och grannens uthus, samt de sammankopplade taken är ett typiskt element från egnahem.

Bild 26 Villan sett från nordost, uthuset ligger till vänster.

För att skapa harmoni för ögat är vedboden, som är placerad efter träskjulet, målad i samma mörkbruna nyans. Precis efter vedboden finns ett tomt utrymme som används till sopphantering. Därefter kommer en stor, kraftig lagerhäggsbuske som delvis gömmer sopkärnen. Lagerhäggen har en bredd på ca 150 cm och höjden ca 160 cm.

Ett gammalt äppelträd som är ca 2 meter högt står lite längre bort från lagerhäggen. Ett gullregn och en syrenbuske är placerade i linje med äppelträdet, mitt emot huvudingången till huset.

Bild 27 Körsbärträdet är i sällskap av en doftschersmin lite längre bort.

Gården är i stort sett täckt med gräsmatta. Träd och buskar runt tomten fungerar som en inramning för hela trädgården. Körsbärsträdet står i sin prakt på gräsmattan och är ett kännetecken för trädgårdens historia.

PLANRITNING ÖVER DAGENS LÄGE

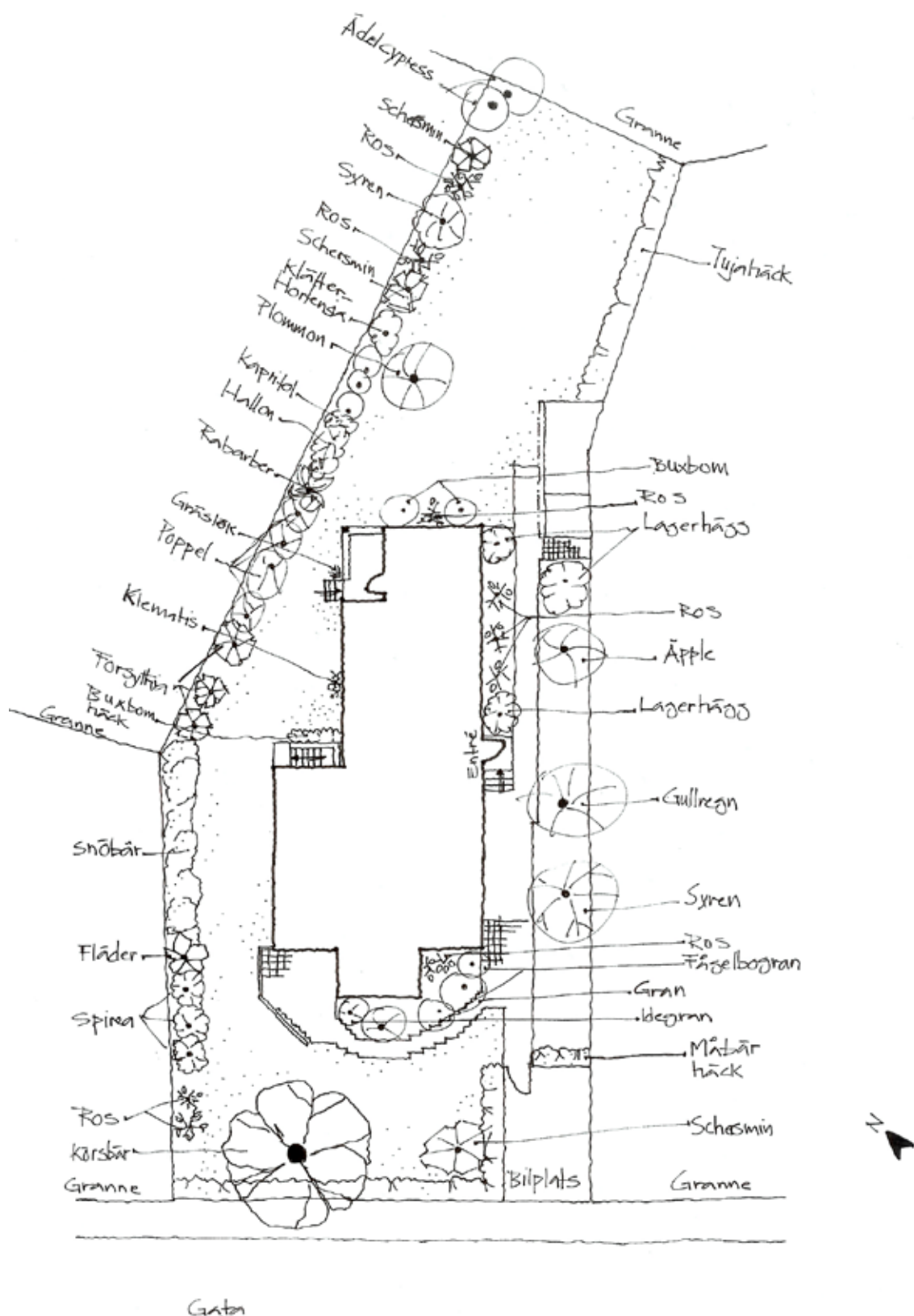

Bild 28 Nulägesplan (ej skalenlig).

VÄXTLISTA: BEFINTLIGA VÄXTER

49

Fruktträd	Barrträd
<ul style="list-style-type: none"> - Malus domestica 'Cox Pomona' äpple - Prunus domestica 'Victoria' plommon - Prunus avium, bigarrå sötkörsbär 	<ul style="list-style-type: none"> - Picea pungens 'Glauca Globosa' dvärgblågran - Picea abies 'Nidiformis' fågelbogran - Thuja occidentalis 'Brabant' tuja - Taxus x media 'Hicksii' hybrididegran - Thuja occidentalis tuja - Chamaecyparis lawsoniana ädelcypress
Häck	Klättrväxter
<ul style="list-style-type: none"> - Thuja occidentalis 'Smaragd' ädeltuja - Ribes alpinum måbär 	<ul style="list-style-type: none"> - Hydrangea petiolaris klättherhortensia - Lonicera caprifolium äkta kaprifol - Clematis 'Nelly Moser' klematis
Prydnadsträd och buskar	Nyttoväxter
<ul style="list-style-type: none"> - Populus simoni 'Fastigiata' kinesisk poppel - Sambucus nigra fläder - Syringa vulgaris syren - Philadelphus coronarius cv. doftschersmin - Spirea x vanhouttei bukettspirea - Spirea x ceneria 'Grefsheim' norsk brudspirea - Symphoricarpus x chenaultii 'Hancock' hybridsnöbär - Prunus laurocerasus lagerhägg - Laburnum anagyroides sydgullregn - Forsythia x intermedia cv. forsythia 	<ul style="list-style-type: none"> - Rheum rhaponticum rabarber - Allium schoenoprasum gräslök - Ribes uva-crispa krusbär - Rubus idaeus hallon - Fragaria vesca smultron
	Rosor
	<ul style="list-style-type: none"> - Rosa cv. gul rabattros - Rosa cv. röd rabattros - Rosa tehybrid-gruppen 'Peace' rabattros - Rosa kordesii-gruppen 'Heidelberg' klättreros

ÖNSKEMÅLSLISTA

Jag tycker att man når en bra och fungerande planlösning/resultat genom att basera arbetet på beställarens berättelse och upplevelse om miljön. Ett grundligt samtal kan avslöja beställarens drömmar och önskemål samt de svårigheter miljön skapar. I samtalet kan man bestämma om vad man vill, vad man har för möjligheter och svårigheter, kostnader osv. Det är en viktig process för att komma till rätta med och ha en gemensam tanke om framtida planer.

Sedan vi flyttade in i huset i Limhamn har vi alltid haft den tanken att ändra trädgården och det var alltid ett intressant samtalsämne. Vi var medvetna om brister samt möjligheter som trädgården kunde erbjuda. Mitt examensarbete och min nyfikenhet om villans bakgrund blev en bra start och grund för detta ändamål. Ett samtal med alla familjemedlemmar om deras åsikter och önskemål resulterade i en lista.

En önskemålslista är till stor hjälp för funktioner som känns viktiga i trädgården. Vissa av de punkter som har nämnts i listan finns redan i egna hemsträdgårdstraditionerna.

Huset som är nästan 100 år gammalt har ett modernt uttryck. Mitt förslag presenterar en mysig trädgård i egna hemmets anda men med en modern design som balanserar kopplingen mellan trädgården och huset.

- En inbjudande och snygg entré.
- Kopplingen mellan inne och ute.
- En trevlig plats där man kan sitta för att äta.
- Solplats
- Lugn och ro hörna
- Plats för att grilla.
- En plats för torkvinda.
- Plats för en bil.
- Avskärmning mot grannar och gatan.
- Frukträd, helst olika sorter.
- Köksträdgård som även kan locka fjärilar.
- Plats för att kunna hantera planteringar (arbetsbord till växter).
- Plats för sop- och komposthantering.

Inledning

Familjens önskemål samt kopplingen till egnahemsträdgårdar har varit grunden för mitt arbete och till gestaltungsförslaget.

Förslaget är anpassat till dagens behov och livets snabba takt; man har inte mycket tid över för att jämt sköta trädgården. En ganska lättskött grön miljö som kan avnjutas under de varma sommardagarna och betraktas under alla årstider. En miljö där man både kan koppla av och få njuta av sin skörd.

Jag har försökt skapa en trädgård i harmoni och balans, en balans mellan form och funktion. Det är en mångfunktionell trädgård med öppna utrymmen, men det finns även lugna platser och undanskymda vrår där man kan koppla av i lugn och ro eller njuta av umgänget med nära och kära. Böljande linjer (organiska rörelser) bildar formen och moderna material utmanar den gamla ordningen för att skapa något nytt.

För att kunna beskriva förslaget är det uppdelat i mindre sektioner som ska redovisas var för sig med tillhörande växt- och materiallista. En illustrationsplan i skala 1:200 finns på sidan 52 för ett bättre helhetsintryck.

Växt- och material val

Växter och material ska ge ett modernt och lugnande intryck. Färgskalan är begränsad för att skapa en harmonisk och balanserad utemiljö.

Träden är höjdmässigt anpassade efter trädgårdens storlek, dvs. inte starkväxande, stora träd.

Med undantag för trädbeskärning då och då, lövsamling under hösten (ev. våren) och en underhåll när det behövs, kräver inte trädgården mycket skötsel och tillsyn.

ILLUSTRATIONSPLAN

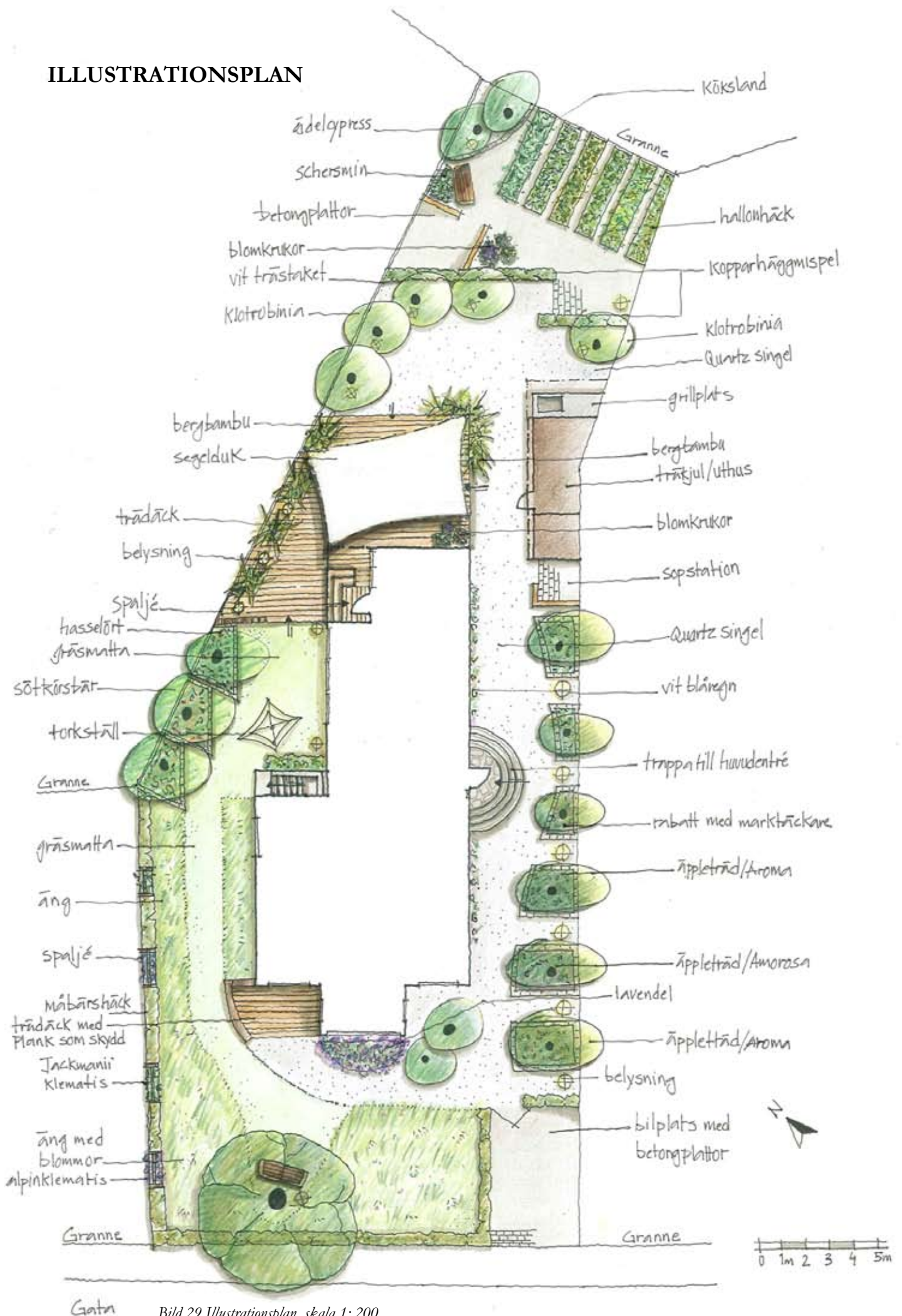

Bild 29 Illustrationsplan, skala 1: 200.

Trädgården mot gatan

Familjen behöver en bilplats för egen användning och det finns gott om plats för besökarens bilar utmed gatan.

Bilplatsen är 360 cm x 570 cm. Den ska beläggas med kvadratiska betongstenar, förslaget är grå Grändsten från Flisby⁸⁷. De ska läggas i löpförband i halvformat för att skapa en ren yta. Materialet ger en gammaldags stil med ett modernt inslag, en koppling mellan då och nu. Samma material ska återkomma i andra delen av trädgården (köksträdgård).

Den befintliga måbärshäcken plockar upp färgen i fasaden och med dess friska gröna färg fungerar den utmärkt som bas för den kommande ängen. Häcken ger ett bra insynsskydd mot gatan och nyfikna förbipasserande och är ett bra vindskydd. En stark och skyddande inhägnad var ett viktigt element i egnahemmet för att skapa ett privatliv in i trädgården. Måbärshäcken ska klippas och trimmas i en höjd på högst 170 cm.

Körsbärsträdet är det huvudsakliga blickfånget. Trädet är prydligt, friskt och ett kännetecken för villan och dess historia. För att ytterligare förstärka effekten av trädet på kvällarna och markera dess silhuett under vintertid ska en armatur belysa det underifrån. En bänk är placerad under trädet där man kan sitta och läsa en bok eller bara dagdrömma och ta det lugnt.

Den stora gröna ytan som idag har täckt hela tomten är svårskött. Det tar mycket tid för klippning, trimning och underhåll. Att ta bort ogräs har blivit en ständig kamp. Familjen vill ha gräsmatta, men inte i så stor skala som idag.

-I egnahemmet brukade gräsmattan vara en prydnadselement. I förslaget ska gräsyten begränsas. Den ska fungera som en grund/bas för att knyta an till andra element och material som används i trädgården. Dessutom kommer den att vara i samklang med gröna toner i fasaden. Det är en fördel att fasaden ger en reflektion av bleka gröna toner, något som harmoniera med resten av designen.

⁸⁷ www.flisbyab.se/default.asp?pageID=105&mumID=17.

I sydväst ska en äng ersätta gräsmattan fram till midsommar eller så länge den ser frisk och fin ut. Ängen ger ett milt och avslappnande intryck. Den ska skapa en romantisk känsla, något i egnahemsstilens anda, *den engelska trädgården*. En vajande liten äng som fångar blicken in i trädgården och är en koppling till naturen i mindre skala.

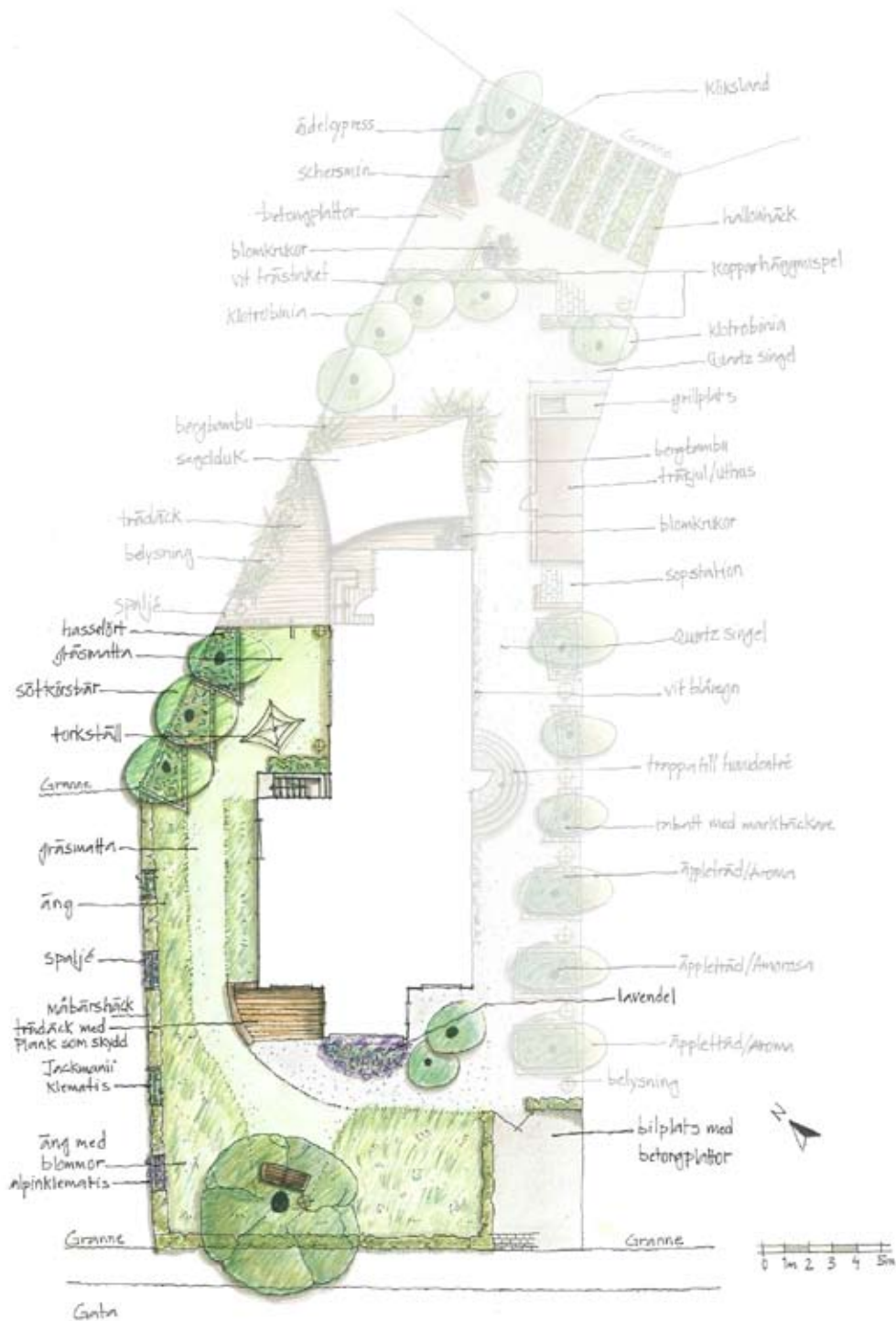

Bild 30 Trädgården mot gatan (ej skalenlig).

Den befintliga gräsmattan är i dåligt skick och är inte värd att lägga tid på för att få nytt liv i. Därför finns en ny gräsyta i förslaget, en matta som ska sås. En exklusiv fröblandning ska väljas, något med finbladiga och slitstarka sorter; rödsvingel (*Festuca rubra*) och ängsgröe (*Poa pratensis*). De fungerar både som gräsmatta och ängsgräs ⁸⁸.

Vår och lökväxter som går i färgerna lila, blått och vitt ska planteras oregelbundet och slumpmässigt över hela ängen. Enligt planen klipps del av den gröna ytan kort och bildar gräsmatta. När ängen inte längre ser frisk och frodig ut ska den klippas kort. Hela ytan blir då en jämn, grön matta.

En singelgång leder till sittplatsen och huvudingången för en bekvämare infart till huset, ett traditionellt sätt från egnahemmet. Förslaget för singeln är Quartzsingel med en fraktion på 8-16 mm, offwhite- färgad från Flisby.⁸⁹ För att undvika spridningen av singel i gräsmattan ska gränsen spärras av med hjälp av "everedge".⁹⁰ I egnahemsträdgårdar brukade man använda sig av buxbom eller kalksten för avgränsning (se 'utformning av egnahemsträdgårdar och dess innehåll').

Mot fasaden planteras en stor mängd lavendel (*Lavandula angustifolia*) Två befintliga städsegröna barrträd ska ge vinterfägring; dvärgblågran (*Picea pungens* 'Glauc Globosa') och fågelbogramen (*Picea abies* 'Nidiformis').

En mysig vrå med lä skapas med hjälp av ett trästaket (helst av Cumaro/brasiliansk teak virke) i en mjuk, svepande form. Under fötterna är marken täckt med ett trädäck av Cumaro/brasiliansk teak⁹¹ vilket gör platsen trevligare, ger ett modernt intryck samt går i samklang med resten av trädgården. En härlig plats att avnjuta sin frukost på under varma sommarmorgnar.

Den klippta gräsmattan skapar en grön gång som svänger in till vänster om huset. Ängen fortsätter på båda sidor av den gröna gången. Mot grannen planteras måbärshäck i sektioner som avgränsas av spaljéer med klätterväxt (total fyra spaljéer).

Gräsmattan blir bredare i slutet av gången och här planteras tre körs-

⁸⁸ Berglund, Karin, 2004, sid.53 & Hansson, Marie, 2001, sid.67.

⁸⁹ www.flisbyab.se/default.asp?pageID=108&mumID=17.

⁹⁰ www.everedge.co.uk/ & www.tradgardshandel.se

⁹¹ www.gapro.se/uploads/tryckt28.pdf

bärsträd (*Prunus 'Stella'*) ympade på grundstammen Gisela 5 som ger små träd.

Fruktträd har stor plats i egnahemsträdgårdar. Därför har jag använt samma koncept här för att skapa rätt känsla för trädgården.

Under trädet planteras marktäckare i en rabatt med en höjd på ca 14 cm, kantad av Grändsten grå från Flisby.

Den befintliga buxbomshäcken som kantar utgången från tvättstugan ska behållas i en höjd på 50 cm. Torkvindan är placerad här för en bekvämare hantering av tvätt och där eftermiddagssolen gassar för snabbare torkning.

Två armaturer gör att platsen blir mysigare och trevligare under sommarkvällarna och vintern. Jag tycker att man skapar trygghet och olika estetiska dimensioner av samma trädgård genom en bra ljussättning.

Växtförslag

Träd

Vetenskapligt namn	Prunus Stella E
Svenskt namn	sötkörsbär/ pysslingträd
Frukt	v.25-26
Läge	Sol
Anmärkning	Höjd: 3-3, 5m Certifierat, E-märkt. Självbefruktad.

Häck

Vetenskapligt namn	Ribes alpinum
Svenskt namn	måbär
Blomningstid/ Frukt	
Läge	Sol- skugga
Anmärkning	Höjd: 1- 2m. Tål skugga.

Perenner

Vetenskapligt namn	Lavandula angustifolia
Svenskt namn	lavendel
Blomningstid	Juli- August
Läge	Sol
Anmärkning	Höjd: 45-60cm. Färg: blålila. Sandblandad, kalkrik jord.

Vetenskapligt namn	Asarum europaeum
--------------------	------------------

Svenskt namn	hasselört
Blomningstid	Maj- Juni
Läge	Halvskugga - skugga
Anmärkning	Höjd: 10-15cm. Vintergrön.

Vetenskapligt namn	Galium odoratum
Svenskt namn	Myckmadra
Blomningstid	Maj
Läge	Halvskugga - skugga
Anmärkning	Höjd: 10-20cm. Färg: vit. Blommor doftar.

Klätterväxt

Vetenskapligt namn	Clematis alpina 'Plena'
Svenskt namn	alpklematis
Blomningstid	Juni- Juli
Läge	Sol- skugga
Anmärkning	Höjd: 2-3m. Färg: vit.

Vetenskapligt namn	Clematis Jackmanii
Svenskt namn	klematis
Blomningstid	Juli- Oktober
Läge	Sol- skugga
Anmärkning	Höjd: 3m. Färg: purpurviolett.

Växtförslag till äng

Vetenskapligt namn	Galanthus nivalis 'Flore Pleno'
Svenskt namn	snödröpe
Blomningstid	Februari- Mars
Läge	Sol- halvskugga
Anmärkning	Höjd: 10cm. Färg: vit.

Vetenskapligt namn	Chionodoxa forbesii
Svenskt namn	vårstjärna
Blomningstid	Mars- April
Läge	Sol- halvskugga
Anmärkning	Höjd: 20cm. Färg: blålila

Vetenskapligt namn	Chionodoxa forbesii 'Alba'
Svenskt namn	vårstjärna
Blomningstid	Mars- April
Läge	Sol- halvskugga
Anmärkning	Höjd: 15cm. Färg: vit.

Vetenskapligt namn	Tulipa turkestanica
Svenskt namn	tulpan
Blomningstid	April- Maj
Läge	Sol
Anmärkning	Höjd: 20cm. Färg: vit

Vetenskapligt namn	Puschkinia scilloides
Svenskt namn	porslinshyacint
Blomningstid	April- Maj
Läge	Sol- halvskugga
Anmärkning	Höjd: 10cm. Färg: vit, ljusblå

Vetenskapligt namn	Fritillaria meleagris
Svenskt namn	kungsängslilja
Blomningstid	Maj- Juni
Läge	Sol- halvskugga
Anmärkning	Höjd: 30cm. Färg: purpur

Vetenskapligt namn	Fritillaria meleagris 'Alba'
Svenskt namn	kungsängslilja
Blomningstid	Maj- juni
Läge	Sol- halvskugga
Anmärkning	Höjd: 30cm. Färg: vit.

Vetenskapligt namn	Narcissus triandrus
Svenskt namn	orkidénarciss
Blomningstid	Maj
Läge	Sol- halvskugga
Anmärkning	Höjd: 30cm. Färg: vit.

Huvudingången är markerad och går direkt från parkeringen mot huvudentrén - i egnahemmet krånglar man inte med ingången till huset.

En enkel grind i gjutjärn leder till ingången. Ingången är täckt med singel, förslagsvis Quartzsingel med en fraktion på 8-16 mm, offwhite-färgad från Flisby.⁹²

För att göra hanteringen av sopkärlens in- och utkörning lättare, ska Nidaplastplattor⁹³ med en tjocklek på 40 mm läggas under gruset. Lösningen gör att man slipper ogräs i fortsättningen samt att det räcker med ett tunnare lager grus (ca 1 cm) för att täcka plastplattorna. En välkrattad grusgång med singel som leder fram till huset är karaktäristiskt för egnahemmet.

På hela sydostsidan (höger sida av trädgården) planteras fruktträd som inte är starkväxande och räknas som små träd. Grundstammen B2 och B9 ger litet träd med en höjd på 3m.

I egnahemmet brukade man plantera prydnadsträd i samband med entrésidan men jag har valt fruktträd för att de var av störst vikt i trädgården. Jag vill ha dem för mer 'nytta' och de arkitektoniska former som äppleträden erbjuder under sina äldre dagar. Jorden undertill ska täckas med marktäckande perenner. Mellan varje rabatt installeras armatur som fyller både en estetisk funktion och belyser gången under mörka kvällar och vintertid. Samtidigt som belysningen förstärker och ger ett mer spännande intryck, mjukar den upp kontrasten mellan den vita singeln, den gröna växtligheten och de hårda stenmaterialen som går runt rabatten.

Rabatten är upphöjd, med en stående kant på ca 14 cm, skapad av Grändsten grå, Flisby. Detta gör att gruset inte kan röra sig fritt över stenar och in i rabatten. En ny variant av åtgärd som man brukade göra i egnahemmet. Att rama in rabatten med stenar hjälper till att förstärka den slingrande formen både i helhet och individuellt för varje rabatt med dess unika form.

92 www.flisbyab.se/default.asp?pageID=108&mumID=17.

93 www.architecturalhardscape.co.uk.

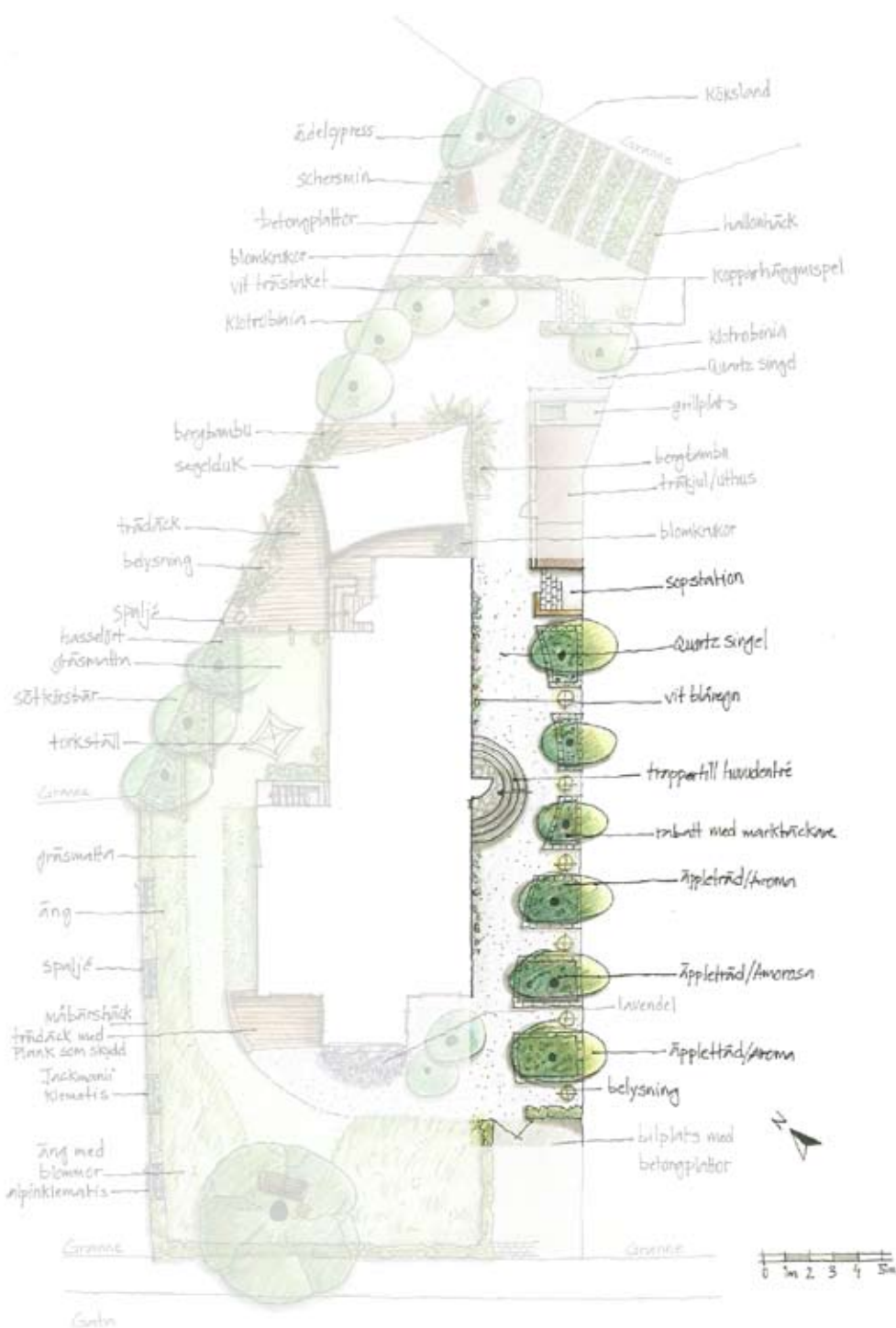

Bild 31 Entrén (ej skalendig).

Entrén till huset får en halvrund trappa (3 steg + plan) beklädd med sandmelerad "oregelbunden skiffer" med en stående kant av Grändsten i grått som inramning. Trappans plan får en diameter på 250 cm. Här skapar jag, med blandningen av natursten och betong, en känsla av en modern trappa. Utan att behöva gå ut en längre bit, blir trappan en utmärkt plats där man kan sitta en stund och grubbla över dagen, njuta av solskenet och dricka sitt te.

En klängväxt placeras intill trappan, direkt i gruset för att sedan växa till sig och klättra upp (med hjälp av en enkel spalje) och täcka sydostfasaden med blommor.

En station av träplankor byggs för sophantering. Där får två sopkärl plats, ett till hushållet och ett till trädgårdsavfall, vardera på 140 liter. Sopstationen ska ha en höjd på 160 cm.

Bild 32 ett exempel på hur trappan ska se ut.

Så småningom när man är trött på enkelheten och är sugen på något nytt kan man plantera en klängväxt direkt i singeln så att den kan få klättra upp på sopstationen och ge ett nytt intryck. Förslag på kommande klängväxt är akebia (*Akebia quintata*).

Växtförslag

Träd

Vetenskapligt namn	Malus domestica 'Aroma'
Svenskt namn	äpple, aroma
Frukt	Okt-Dec
Läge	Sol
Anmärkning	Certifierad. Grundstam: m26

Vetenskapligt namn	Malus domestica 'Amorosa'
Svenskt namn	Rödaroma
Frukt	Okt-Dec
Läge	Sol
Anmärkning	Certifierad. Grundstam: B9

Perenner/marktäckare

Vetenskapligt namn	Geranium himalayense 'Plenum'
Svenskt namn	praktnäva
Blomningstid	Juni- Juli
Läge	Sol- halvskugga
Anmärkning	Höjd: 30 cm. Färg: purpurblå. Fuktig jord

Vetenskapligt namn	Hepatica nobilis
Svenskt namn	Blåsippa

Blomningstid	April- Maj
Läge	Halvskugga – Skugga
Anmärkning	Höjd: 10 cm. Färg: purpur

Vetenskapligt namn	Alchemilla erythropoda
Svenskt namn	rödskaftig daggkåpa
Blomningstid	Juni- Sep
Läge	Sol- skugga
Anmärkning	Höjd: 20- 30 cm. Färg: gulgrön.Lättodlad.

Klängväxt

Vetenskapligt namn	Wisteria floribunda 'Alba'
Svenskt namn	vit blåregn
Blomningstid	Juni- juli
Läge	Sol
Anmärkning	Höjd: 4-6 m. Färg: vit. Näringsrikjord.

För att göra utrymmet mer intimt och ombonat där det inte finns någon vacker utsikt och man bara är omringad av grannar, har jag tagit hjälp av en reflekterande design. Här ska en "nära havet känsla" skapas, en kontrast mellan färg, form och material som grund för att skapa en trivsamt och spännande atmosfär. Kopplingen mellan ute och inne är också av största vikt.

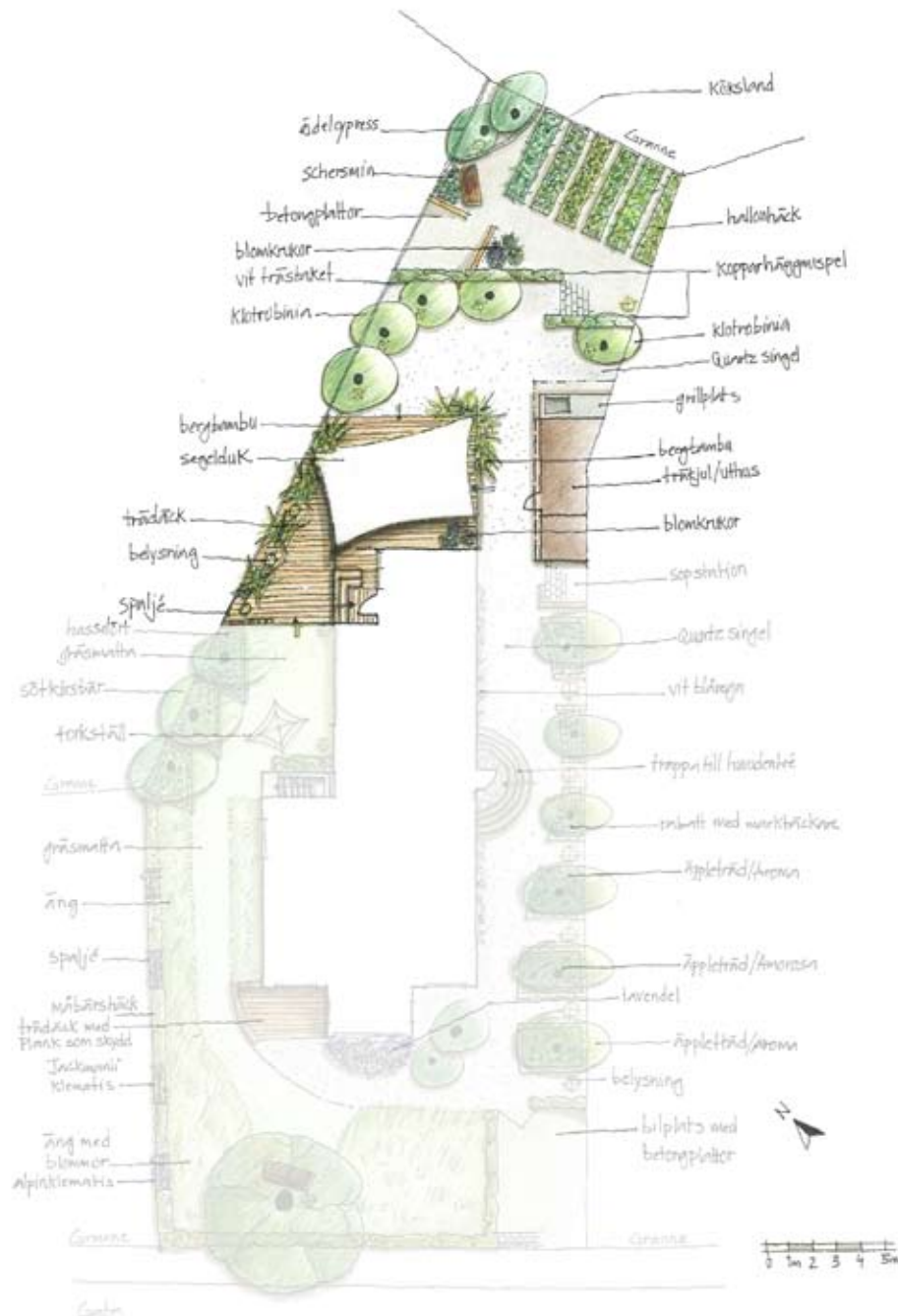

Bild 33 Trädgården på norrsidan (ej skalenlig).

Något som hindrar just detta samband mellan inne och ute är höjden mellan marken och nedreplan. Att inte ha någon direkt kontakt med uteplatsen gör spontana luncher/middagar ute i trädgården nästan omöjliga. Att äta ute blir som ett extra stort projekt när det enda man vill göra är att koppla av och njuta. Man måste släpa med sig allt inifrån och ut för att sedan bära tillbaka allt in i huset igen.

Lösningen är ett räcke som gör att man lätt kan rulla ner och upp ett rullbord med allt som ska flyttas från och till uteplatsen.

Ett stort yta av trädäck blir en bra och rimlig plats för både avkoppling och umgänge med trevliga middagar. Förslag till material är Cumaro/brasiliansk teak⁹⁴, ett tåligt, snyggt och hållbart träslag.

Trädäcket byggs ett trappsteg upp från markytan. För att göra det lätt att komma in och ut, ska trädäcket trappas tre steg till upp till huset (totalt blir det fyra trappsteg). För att skapa rumslighet och förstärka avskärmningen mot grannar, ska bergbambu (*Fargesia murielae* 'Simba') planteras i utskurna hål i trädäcket. Armaturen är placerad mellan planterade bergbambusektioner för att skapa ett mjukt och transparent intryck. Genom användning av armaturer och med hjälp av trendiga material och växter förmedlar jag en modern atmosfär.

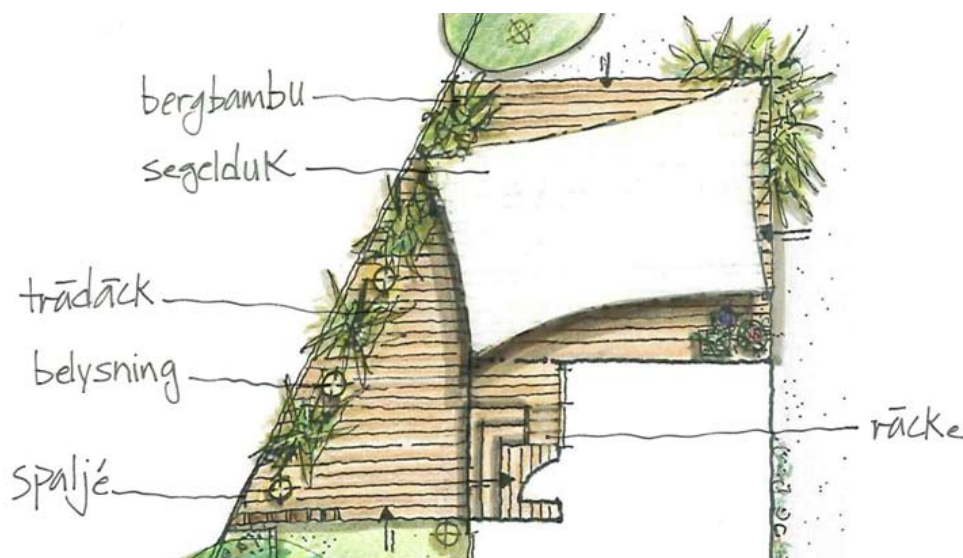

Bild 34 Detaljbild, trädäck på norrsidan (ej skalenlig).

Det befintliga gråbruna planket mot grannarna behålls och målas i vitt.

⁹⁴ www.gapro.se/uploads/tryckt28.pdf.

Mot uthuset/träskjulet återkommer bergbambu, vilket skärmar av träskjulet och förstärker rumsligheten på uteplatsen. Marken är täckt med Quartszsingel, offwhite- färgad från Flisby med en fraktion på 8-16 mm. En segelduk som är i samma färgnyans som singeln är avsedd för varma soliga dagar men också fungerar som skydd under regniga dagar. I trädäcket finns järnskodda hål där man placerar metallstolpar för att kunna montera och spänna upp duken. Mot däcket planteras klotrobinia (*Robinia pseudoacacia* 'Umbraculifera') vilket förstärker kustnära känslan. Dessa ska planteras i rad, direkt i singeln.

En grill som gjuts på plats i betong ska byggas bakom träskjulet. Grillverktygen förvaras i ett skåp under grillen. När man är i behov av ett arbetsbord för att kunna pyssla om sina växter täcks grillen enkelt med en flyttbar bräda. Brädan är i 90cm X 150 cm.

En häck av kopparhäggmispel (*Amelancier laevis*) med 110 cm i höjd skärmar av kökslandet. Och icke odlade mark i kökslandet ska täckas med Grändsten i gråfärg från Flisby som ska läggas i löpförband i halvformat mönster.

Mot grannarna i nordost ska bärbuskarna skapa en bra avskärmning. De befintliga växterna; hallon (*Rubus idaeus*), krusbär (*Ribes uva-crispa*), rabarber (*Rheum rhabonaticum*) och gräslök (*Allium schoenoprasum*) ska flyttas hit till kökslandet och ytterligare växter ska planteras. I egna hemsträdgårdar hade nyttoväxter en stor roll och här har jag använt mig mest av kryddväxter, grönsaker och bärbuskar.

En konstruktion av träplankor är tänkt för komposthanteringen i kökslandet. Här kan man även plantera klätterväxt efter ett tag.

De två befintliga ädelcypresserna behålls, de ger höjdeffekt, skapar en mysigare miljö, samt med sin starka gröna färg ger djup åt klotrobinian som har skirt, ljusgrönt bladverk.

En bänk är placerad vid sidan om träden och bakom bänken finns en schersmin buske (*Philadelphus coronarius cv.*). Där kan man vila en stund och njuta av sina plantor och fjärilarna som dras till kryddväxterna.

Blomkrukor ska ha frodiga växter som representerar årstiderna. De ska ha ett inslag av naturen som bjuder in omväxling och lekfullhet i trädgården .

Växtförslag

Träd & Buske

Vetenskapligt namn	Robinia pseudoacacia 'Umbraculifera'
Svenskt namn	Klotrobinia
Blommor	Juni
Läge	Sol
Anmärkning	Höjd: 4-5 m. Färg: vit.
Vetenskapligt namn	Fargesia murielae 'Simba'
Svenskt namn	Låg bergbambu
Läge	Sol- halvskugga
Anmärkning	Höjd: 1- 1,5 m. Vintergrön. Näringsrik, fuktig jord.

Vetenskapligt namn	Philadelphus coronarius cv.
Svenskt namn	schersmin
Blommor	Maj- Juni
Läge	Sol- halvskugga
Anmärkning	Höjd: 3 m. Färg: vit.

Växtförslag till kökslandet

Vetenskapligt namn	Artemisia dracunculus
Svenskt namn	Dragona
Läge	Sol- halvskugga
Anmärkning	Höjd: 40-90cm.

Vetenskapligt namn	Melissa officinalis
Svenskt namn	Citronmeliss
Läge	Halvskugga- skugga
Anmärkning	Höjd: 40-70cm.

Vetenskapligt namn	Mentha x piperita var.citrata
Svenskt namn	Basillikamynta
Läge	Sol- halvskugga
Anmärkning	Höjd: 50-60cm.

Vetenskapligt namn	Mentha spicata
Svenskt namn	Grönmynta
Läge	Sol- halvskugga
Anmärkning	Höjd: 40-50cm.

Vetenskapligt namn	Origanum vulgare
--------------------	------------------

Svenskt namn	Oregano
Läge	Sol
Anmärkning	Höjd: 30-60cm.

Vetenskapligt namn	Rosmarinus officinalis
Svenskt namn	Rosmarin
Läge	Sol
Anmärkning	Höjd: 50-60cm.

Vetenskapligt namn	Thymus vulgaris
Svenskt namn	Kryddtimjan
Läge	Sol
Anmärkning	Höjd: 20-30cm.

DISKUSSION

Huset är ett friliggande enfamiljshus det vill säga det är placerat ett antal meter från tomtgränsen vilket var typisk för hus som byggdes före 1917. Fasaden var från början av puts något som ändrades under 70-talet och ersattes av dekorativt tegel. Taket är av taktegel och höjdskillnaden från marknivå är fyra trappar upp. Körsbärsträden är symbolen för stilen och villans identitet.

Från början var mitt mål att lära känna villans/trädgårdens historiskastil och Limhamnsbakgrund; dess historia och klimat.

Villan och dess trädgård blev ett intressant objekt för att kunna lära känna en historisk process i Sverige och Sveriges trädgårdshistoria.

Jag bekantade mig med egnahemsrörelsen och dess stora inflytande på Sveriges utveckling. En jätteintressant studie som fick mig att fördjupa mig i ämnet mer för att förstå det bättre. Det blev en mycket positiv och lärorik process.

Egnahemsträdgårdar var en konsekvens av det som hände i samhället. Jag gillade grundprinciper i egnahemsträdgårdar och skissade en trädgård med samma budskap; en nyttoträdgård med frukt, bär och örter. En trädgård som är anpassad efter dagens behov och ägarnas önskemål, något mer personligt men ändå med rötterna i det historiska minnet. Jag är nöjd med resultatet och uppnått mitt mål.

Mitt förslag är en tolkning av egnahemsträdgårdsstilen. Jämfört med den traditionella stilen som har mer strikta linjer och former har jag valt att arbeta mer med mjuka former och linjer. Material och växter bidrar också till det friare formvalet. Nyttoväxter är uppskattade av beställaren, de intar sin plats i trädgården som en hyllning för stilen.

En del av trädgården är kopplad till områdets kärna; havet. I den delen har jag skapat en närakustkänsla. För att kunna ha en estetisk och logisk övergång mellan *egnahemsträdgården* och *kustträdgården* har jag valt att placera de i olika områden i trädgården sammanlänkande med en mjuk och naturlig gång som kopplar de till varandra.

En rekommendation och förslag till fortsatt forskning som kan vara väldigt intressant är att dokumentera platser som är representanter för *egnahemsträdgården* och *trädgårdsstaden*. En beskrivning i bilder och skisser,

planer och kartbeskrivningar över området/staden. Man kan komplettera med vem/vilka som låg bakom skapandet och ev. en beskrivning av hela projektet. Resultatet kan bli väldigt intressant, en bra inspirationskälla för nya idéer även en modell för restaurering. Man kan också studera hur material och växter påverkas över tiden.

KÄLLFÖRTECKNING

Personliga kontakter

Alexandersson Hans, 2007-04-24, klimatolog, telefonintervju på SMHI i Norrköping. Tel; 011- 495 81 52.

Gustavsson Eva, 2007-04-20, landskapsarkitekt, intervju på Inst. för landskapsplanering SLU, Alnarp.

Wallenberg, Peter, 2007-04-12, Stadsbyggnadskontoret, Distrikt väst, Fastighetsbildning/fastighetsplaner, Malmö. Tel; 040- 34 11 16.

Tryckta källor

Ahrlund Åsa, 1990, *Prydnadslignoser under 1900-talet- en sortimentsanalys av fem svenska plantskolor*, Lund.

Berglund, Karin, 2004, *Din trädgård*, Stockholm.

Claesson Ester, 1923, *Trädgården*, 1923, Stockholm.

Dalin Eva & Liliengren E lla, 1994, *Limhamn från stenålder till nutid*, Malmö.

Dunér Sten & Dunér Katarina, 2004, *Den gyllene trädgården*, Värnamo.

Flinck Maria, 1996, *Tusen år i trädgården*, 1996, Värnamo.

Fägerborg Eva, 1988, *Den kultiverade naturen- Fataburen 1987*, Uddevalla.

Gustavsson Eva och Wahlström Marianne, 1978, Gårdssanering och miljövärden, *Landskap* nr.6, sid.134-137.

Hansson Marie, 1997, *De skånska trädgårdarna och deras historia*, Kristianstad.

Hansson, Marie, 2001 nr. 10, Att anlägga en äng, *Allt om trädgård*, årgång, sid.66-71.

Isaksson Anders, 1985, *Per Albin- I. Vägen mot folkhemmet*, Borås.

Jonsson Leif, 1985, *Från egnahem till villa- Enfamiljshuset i Sverige 1950-*

1980, Stockholm.

Rådberg Johan, 1994, *Den Svenska Trädgårdsstaden*, Trelleborg.

Wilke Åsa, 2006, *Villaträdgårdens historia- Ett 150 Årig Perspektiv*, Danmark.

Webb

www.ne.se, 2007-12-17.

www.malmo.se, 2008-01-10.

www.malmo.se/download/18.6cf7991610a68cc43bd800015759/4919+Vindstudie.pdf -, 2007-04-05.

www.flisbyab.se/default.asp?pageID=105&mumID=17, 2007-12-18.

www.flisbyab.se/default.asp?pageID=108&mumID=17, 2007-12-18.

www.everedge.co.uk/, 2007-12-20.

www.tradgardshandel.se, 2008-01-14.

www.gapro.se/uploads/tryckt28.pdf, 2007-12-20.

www.flisbyab.se/default.asp?pageID=108&mumID=17, 2008-01-08.

www.architecturalhardscape.co.uk, 2007-10-20.

Bild förteckning

Alla foton och skissar där inget annat anges är mina egna.

Bild 1 Inventering av befintliga växtmaterial.

Foto: Mohsen Hashemian, 2007-04-15.

Bild 2 Måtsättning och inventering.

Foto: Mohsen Hashemian, 2007-04-15.

Bild 3 Kalkbruket 1894- Första ångdrivna grävmaxinen med fyrkantiga trävagnar, sk "danska vagnar".

Bild källa: Limhamns museum/ Eva Dalin.

Bild 4 Cementfabriken 1910.

Bild källa: Limhamns museum/ Eva Dalin.

Bild 5 Spårvagn- Linnégatan

Bild källa: Limhamns museum/ Eva Dalin.

Bild 6 1921- Allt land som syns på bilden är skapat av anfall från kalkbrotten. Till höger ligger cementhamnen, till vänster norra fiskehamnen. Den stora industribyggnaden på ön tillhör AB flygindustri.

Bild källa: Limhamns museum/ Eva Dalin.

Bild 7 Limhamn 1812.

Bild källa: Malmö Stadsbyggnadskontor.

Bild 8 Limhamn 1912.

Bild källa: Malmö Stadsbyggnadskontor.

Bild 9 Öresundsbron.

Foto: Mohsen Hashemian, 2007-12-31.

Bild 10 R F Berg staty vid Strandgatan-1940.

Bild källa: Limhamns museum/ Eva Dalin.

Bild 11 Förslag till trädgård för enfamiljsbus.

Bild källa: Claesson, 1923, Fig 125.

Bild 12 Förslag till en liten villaträdgård.

Bild källa: Claesson, 1923, Fig 126.

Bild 13 Plan över rosengården- Sextorp, Skåne.

Bild källa: Claesson, 1923, Fig 123.

Bild 14 Trädgårdstappa med plank mot gatan-Stockholm söder.

Bild källa: Claesson, 1923, Fig 52.

Bild 15 Grindparti och granbäck- Igelsta gård, Södermanland.

Bild källa: Claesson, 1923, Fig 50.

Bild 16 Förslag till trädgårdsmöbel.

Bild källa: Claesson, 1923, Fig 127.

Bild 17 Spegelkula.

Bild 18 Solur- Annagården Lidingön.

Bild källa: Claesson, 1923, Fig 59.

Bild 19 Kustklimat- Utsikt över öresund.

Bild 20 Villan ligger i kvarteret Dagny i Limhamn.

Bild källa: Malmö Stadsbyggnadskontor.

Bild 21 Flygfoto över villan och grannar.

Bild källa: Malmö Stadsbyggnadskontor.

Bild 22 Gamla delen, 1912-1972.

Bild källa: Eget material.

Bild 23 Tillbyggnad, 1973.

Bild källa: Eget material.

Bild 24 Gång mot nordostliga delen.

Foto: Mohsen Hashbeman, 2006-05-13.

Bild 25 Framsidan av villan.

Foto: Mohsen Hashbeman, 2006-05-13.

Bild 26 Villan sett från nordost, uthuset ligger till vänster.

Foto: Mohsen Hashbeman, 2006-05-13.

Bild 27 Körsbärträdet är i sällskap av en doftscibersmin lite längre bort.

Foto: Mohsen Hashbeman, 2006-05-13.

Bild 28 Nulägesplan (ej skalenlig).

Bild 29 Illustrationsplan, skala 1: 200.

Bild 30 Trädgården mot gatan (ej skalenlig).

Bild 31 Entrén (ej skalenlig).

Bild 32 ett exempel på hur trappan ska se ut.

Bild källa: Flisby katalog, 2007, sid. 64.

Bild 33 Trädgården på norrsidan (ej skalenlig).

Bild 34 Detaljbild, trädäck på norrsidan (ej skalenlig).

